

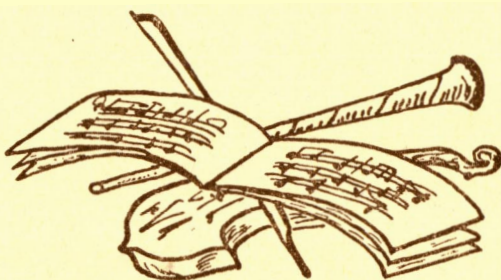
SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUND *Festskrift*

Utgiven till Södermanlands Spelmansförbunds
25-årsjubileum 1950

Sörmlandslåtar

66 sörmländska melodier arrangerade för 2 fioler av *Olof Andersson*. Utgivna av Södermanlands Spelmansförbund. Med ett par intressanta uppsatser om folkmusiken i Sörmland av *Gustaf Wetter* och *Olof Andersson*.

Sörmländska Handlingar nr 12. Bidrag till Södermanlands Äldre Kulturhistoria.

SÖDERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUND

Kan rekvireras genom insättande av kr. 5: — på postgiro 28 91 06, Katrineholm.

Från fars och farfars och farfarsfars tid

går den gamla melodin igen. Den bäres av traditionen från släktled till släktled till glädje och uppbyggelse. ♣ På samma sätt har sparandets melodi bevarats genom släktleden. Fars, farfars, farfarsfars och tidigare generationers sparande njuta vi fördelarna av i form av ett välodlat och väluppbyggt land, som det är vår generations plikt att ytterligare förbättra och lämna i arv åt nästa generation. ♣ Till det måste vi spara och investera. Vår 100-åriga sparbank förmedlar och förmerar sparandets frukter till hela bygdens gagn.

OPPUNDA HÄRADS SPARBANK

100 år

i samhällsutvecklingens tjänst

Festskrift

TILL

SÖDERMANLANDS SPELMANSFÖRBUNDS

25 - ÅRSJUBILEUM

1950

Utdrag ur protokoll från sammanträde med styrelsen för Södermanlands Spelmansförbund den 10 nov. 1949:

»Styrelsen beslöt enhälligt att till förbundets 25-årsjubileum år 1950 utge en enkel festskrift. Till redaktion valdes Ivar Hultström och C. G. Axelsson, Flodafors, samt Jan Martin Johansson, Bromma, med den senare som redaktör.»

Redaktionens arbete har resulterat i föreliggande enkla festskrift. Material har inte behövt saknas — snarare har det gällt att begränsa omfånget, icke minst med hänsyn till de ekonomiska förhållandena. Tack vare välvilliga annonsörer och bidragsgivare har festskriften kommit till stånd.

Under arbetets gång har tankarna ideligen gått till dem, som under de gångna 25 åren genom kloka åtgärder och folkmusikaliskt kunnande skapat den solida organisation, som Södermanlands Spelmansförbund i dag utgör. Må denna festskrift utgöra en enkel men uppriktig hyllning till Sörmlands spelmän och dess ledare genom åren — ett tack för hängivet arbete, då det gällt att bevara den sörmländska spelmanskultur, vilken säkerligen utan deras idealitet och framtidstro idag hade varit bortglömd!

Bromma i juni 1950.

Å redaktionens vägnar

JAN MARTIN JOHANSSON

Ernst Granhammar

Sörmlands Spelmansförbunds
stiftare

* 2. 11. 1881 † 27. 3. 1946

*»var finns ett öra som lyssnar
till saknadens lät i moll.»*

Prins Wilhelm

Låtkulturen

De sista årtiondena ha våra spelmansförbund utövat en starkt stegrad verksamhet. Stämmor ha avlöst varandra i rask följd, ja t. o. m. sammanfallit, detsamma kan även sägas om de låthäften, som utkommit. Med tanke på det stora samlingsverket »Svenska låtar» vilket omfattar flera tusen uppteckningar och kommentarer, t. o. m. porträtt av spelmännen, skulle man kunna ha en känsla av att ämnet var uttömt, men nya fynd göras och kompletteringar tillkomma, vilket är gott och väl.

Att spelmännen individuellt vill göra sig gällande med egna låthäften är även lovvärt, men hur sällan finner man bland dessa vilda ängsblomster en blomma, som skiljer sig från de andra och har starkare livskraft och som med vård och ans kan bli av bestående värde.

I den ursvenska musikform, som under tidernas lopp har tillskapats, och som vi kalla *polska*, finna vi ytterst sällan ett verkligt groningsfrö. I de flesta fall rör det sig om valser och gånglåtar i bälgaspelsstil, för all del trevliga och passande i viss miljö, men sällan röjande personlighet eller originalitet.

Alla dessa s. k. kompositioner bilda dock sam-

fällt en fruktbar mylla ur vilken må hända någon gång kan spira en vacker blomma, som under sakkunnig behandling blir en verkligt svensk art. Genom den musik, som under rubriken »Gammal dansmusik» alltför ofta utföres och odlas, får spelmännen den missledande uppfattningen att den är grunden till svensk dans, och när polskan förekommer är det endast i den banala form som benämnes »hambo». Åttondels-, sextondels- och triolpolskan försvann tyvärr som danser vid förra seklets mitt, men kvarstod som musikform och blev ett ursvenskt förnämt musikstycke, som med stilenlig fortsatt utveckling kunde bli grundval för verklig svensk musikodling. Jag påminner i detta sammanhang om den på sin tid mycket dansade menuetten som övergick till en rent klassisk musikform.

För att verksamt ha deltagit i tillskapandet av en dylik groningsgrund är Sörmlands Spelmansförbund värt all vår aktning och tacksamhet och vid dess nu infallande 25-årsjubileum förena sig helt visst alla förbund och spelmän i en varm önskan om fortsatt lycklig verksamhet samt i ett tack för de gångna 25 åren.

Sven Kjellström.

VISOR INGEN SJUNGIT

*I skymningens druvblå timme
när oron till vila gått
det spelar så många visor
som aldrig ett öra nått.*

*Fast tystnaden står som djupast
drar spröda stämmor förbi,
för svaga att förnimmas
som gripbar melodi.*

*När hjärtat bävar av lycka
blir hela världen som ny,
men jublet fångar blott vinden
och sommarns dragande sky.*

*Förgänglig är varje glädje
och vänskapen byts i groll,
var finns ett öra som lyssnar
till saknadens låt i moll.*

*Det bultar en oro i bröstet
som längtar från tryck och tvång,
men ingen hör hur ett hjärta
snyftar sin tysta sång.*

*Den var för lågmäld att fånga,
den var ej av denna jord.
De vackraste visor som spelat
fick varken ton eller ord.*

PRINS WILHELM

Södermanlands Spelmansförbunds 25-årsjubileum

högtidlighålles med stor

SPELMANSSTÄMMA

vid JULITA SKANS, Munktäppan

lördagen den 1 och söndagen den 2 juli 1950

GAMMAL DANS till spelmännens musik anordnas båda kvällarna på dansbanan i Björk-hagen kl. 20.00—24.00.

STÄMMAN öppnas söndagen den 2 juli kl. 13.30 av Nordiska Museets styresman, *Professor Andreas Lindblom*. Högtidstal av *Lands-hövding Bo Hammarskjöld*.

Uppspelningar av Sörmlands Spelmän — samt inbjudna representanter för spelmansförbund och -gillen i Dalarna, Uppland, Stockholm, Gotland, Östergötland, Småland, Västergötland, Närke, Värmland.

Spelmansstämman ledes av Sörmlands Spelmansförbunds ordförande, *Gustaf Wetter*.

TOMBOLA med värdefulla vinster! Servering av kaffe och läskedrycker. Julita Vårdshus.

Väl mött, Hembygdens folk — kom gärna i bygdedräkt!

Lämpliga bussförbindelser:

Lördag

Från Katrineholm 17.22 18.35
ank. Julita Skans 18.05 19.20

*Extra busslinjer komma att insättas!
Närmare upplysningar genom tel.
Julita 80, Gimgöl 50 och Läppe 19*

Söndag

Från Katrineholm : 10.11 12.00
ank. Julita Skans 11.00 12.45

Från Katrineholm 15.00 18.45
ank. Julita Skans 15.50 19.35

Från Vingåker (över Österåker) 11.45
ank. Julita Skans 12.30

Från Örebro (över Läppe) 9.00
ank. Julita Skans 10.35

Från Köping 9.00 10.50
ank. Julita Skans 10.35 12.30

Från Eskilstuna 9.15 10.45
ank. Julita Skans 10.35 12.30

Södermanlands Spelmansförbund

Historik av Gustaf Wetter

Södermanlands Spelmansförbund bildades midsommardagen 1925. Då var ett s. k. sommarting anordnat i Malmköping, och till denna talrikt besökta hembygdsfest hade inbjudan genom pressen utfärdats till alla allmogespelmän i Södermanland att möta upp till en spelmansstämma. Ett 50-tal hade hörsammat kallelsen. På förslag av tillsyningsmannen vid Riksmuseet i Stockholm, Ernst Granhammar, som då var redaktör för Svenska Ungdomsringens tidningsorgan Hembygden, bildades så Södermanlands Spelmansförbund, stadgar antogs och styrelse valdes.

Vårt förbund är således inte mer än 25 år gammalt, men det är dock det första i Sverige. De stadgar, som utarbetats av initiativtagaren, har varit mönster för alla de 19 förbund, som bildats senare i olika landskap. Även i många andra hänseenden har det sörmländska spelmansförbundet varit föregångare för de andra landskapsförbunden.

De sörmländska spelmän, som var samlade till rådslag i en lägerhydda i Malmköping midsommardagen 1925, kunde nog inte ana, att deras beslut skulle få sådana konsekvenser. Den allmänna meningen var nämligen för 25 år sedan, att den svenska folkmusiken låg i själåtåget. Möjligen kunde några musikaliskt och etnografiskt intresserade personer få teckna upp de gamla låtarna och spelmannsägnerna och samla dessa i arkiv liksom andra museiföremål. Men att dessa låtar skulle göras levande genom spelmännen ute i bygderna och att folk skulle komma i tusental för att lyssna till folkmusiken på spelmansstämmorna ute i bygderna, det anade ingen av de enkla spelmännen vid förbundets start. Man kan nu tala om en den svenska folkmusikens renässans, och däri ligger förhända spelmansförbundets största betydelse.

Förbundets första styrelse bestod av följande personer: Seth Carlson, Strängsjö, ordf., C. G. Axelsson, Flodafors, v. ordf., Bernhard Boström, Katrineholm, kassaförvaltare, Gustaf Wetter, Katrineholm, sekr., samt Gunnar Hansson, Malmköping, v. sekr. Redan i september 1925 beslöt denna styrelse att låta trycka de stadgar, som utarbetats av stiftaren Ernst Granhammar, att samla alla upptecknade sörmlandslåtar i ett arkiv, att upprätta en spelmanmatrikel med bio-

grafiska uppgifter om spelmännen och deras repertoar samt att anordna en spelmansstämma redan samma år i Nyköping och Oxelösund. Arbetsuppgifter saknades inte, och arbetslust fanns också, så den nystartade sammanslutningen fick från början vind i seglen. Enligt stadgarna var förbundets uppgift »att söka väcka till liv förståelsen för äkta folkmusik, särskilt den provinsiella inom landskapet Södermanland, samt hjälpa och stödja spelmännen i deras arbete med att bevara och hugfästa ett ädelt och kärt kulturarv inom tonkonstens område». Detta sökte styrelsen för förbundet att förverkliga genom spelmansstämmorna, som hållits på skilda trakter i landskapet, t. ex. Nyköping och Oxelösund, Julita Skans, Södertälje och Sorunda, Gripsholm, Vibyholm, Malmköping, Ånhammar, Tullgarn, Stenhammar, Björnlunda och utom landskapets gränser på Skansen i Stockholm. Genom dessa stämmor har spelmännen samlats och övat samspel, och deras repertoar har blivit känd och upptecknad. I de första spelmansstämmorna deltog ett 20-tal spelmän. Nu möter över 50 st. upp på stämmor och årsmöten. Från en ringa början har förbundet nu växt, så att medlemstalet den 1 juli 1950 är 153, därav 18 hedersledamöter. Sörmlandsförbundet har varit det största i Sverige, men ligger nu tvåa efter Dalarne.

Resultatet av förbundets verksamhet hade icke kunnat uppnås utan omsorg och möda från ledande män. Förbundet står i stor tacksamhetskuld i första hand till stiftaren, uppsyningsmannen vid Riksmuseet *Ernst Granhammar* samt till de båda första förbundsordförandena handlanden *Seth Carlson*, Strängsjö, ordf. åren 1925—1931, samt hans efterträdare, lantbrukaren *Ivar Hultström*, Flodafors, som var ordf. åren 1931—1939. Granhammars insats för vårt förbund behandlas i annan artikel i denna festskrift, och herrar Carlson och Hultström har själva skrivit några rader om sina insatser, varför jag ej behöver behandla detta i denna korta historik. Många andra av förbundets förtroendemän vore då sannerligen värda ett omnämnande. Jag inskränker mig till att nämna en, murarmästare *Bernhard Boström*, Katrineholm, som i 20 års tid, åren 1925—1945, var förbundets kassaförvaltare. Han liksom alla förbundets förtroendemän har

Gustaf Wetter i samspråk med de nu bortgångna spelmännen Fr. Bergström i Tystberga (t. v.) och Per Johan Andersson i Hissjö. Björnlunda 1943.

under alla år offrat tid och krafter till fromma för förbundet utan ett öres ersättning. Heder åt dessa!

De flesta av de gamla äkta sörmländska spelmännen, som var gamla redan vid förbundets start, är nu döda. Många riktiga storspelmän har vi haft som aktiva medlemmar i vårt förbund. *Anders Andersson*, Lästringe, var en baddare att spela 16-delspolskor och med sin karakteristiska stråkföring, som ingen yngre spelman nu kan göra efter, var han en värdig representant för den gamla spelmannskulturen. *Melker Andersson*, Husby-Oppunda, hade en ovanligt omfattande repertoar av gamla låtar, särskilt 16-delspolskor från 1700-talet. Det var en riktig kärngubbe. Han deltog 92-årig på spelmansstämman i Änhammar 1932. *Albert Boström*, Floda, »valsernas konung», livlig och medveten om sin konst, saknades aldrig på någon stämma. *Carl-Erik Eriksson*, Katrineholm, kallad *Carl-Erik i Lind*, var en lång, ståtlig gubbe, prydlig både till kropp och själ, med en rikhaltig repertoar. Hans namne *Karl-Erik Eriksson*, Hälleforsnäs, *Löta-Kalle*, var en tillbakadragen, försynt man, som var med, 86-årig, på stämman i Björnlunda 1943. *Axel Fredrik Bergström*, Tystberga, var med redan år 1925, en fin och rar gubbe i nyborstad bonjour och med småtrevliga låtar. Sista gången han spelade och gol sin gökpolska var på Nyköpingshus 1945. Han var då över 91 år. *Carl Fredrik Persson*, Järna, var en stadig gubbe och en riktig hedersman. Med sina 80 år på nacken var han älderman på Skansen 1944. *C. A. Olsson*, *Målar-Olle från Kappsta*, och *J. E. Lilja* från Nyköping var ett par bra spelmän med bra låtar,

bl. a. efter blinda Kalle från Stigtomta. *Albert Gustavsson-Wall*, Vingåker, var elev efter Widmark och hade själv i sin krafts dagar många elever. På några spelmansstämmor uppträdde han som ledare för en kvintett, bestående av pappa Albert själv, en dotter och tre söner. Då myste gubben, när de släppte lös en polska efter Lindblom eller någon glad vals efter Widmark. Vi har endast haft en klarinettspelare bland våra medlemmar, *Albert Gustavsson*, Dunker, som med sitt instrument satte en viss klangfärg på samspellet mellan de många fiolerna.

Roligt var det, när gamle Bergström spelade sin gökpolska och gol för kungen, som hedrade spelmansstämman i Malmköping 1931 med sin närvaro. Hans Majestät satt länge och hörde på, mycket road och intresserad, och till tack skakade han sedan hand med de äldre spelmännen. Han frågade då, vem det var som gol. »Det var allt jag, det, Ers Majestät», sa' Bergström och sträckte på sig. »Det gjorde Du bra», sa' kungen och klappade gubben på axeln. Men Bergström tyckte dock, att det inte gått så bra. Han utförde nämligen sin gökpolska på det viset, att han själv gol som en riktig gök i det rätta ögonblicket i gökpolskan, och det hade inte gått så bra, eftersom han var förkyld. Detta ville han tala om, och därför sa han till Hans Majestät: »Det gick dåligt att spela i dag, Ers Majestät, för jag är liksom lite skrövluger i halsen.» Kungen skratade mycket gott och gav Bergström ändå mera beröm och ännu en klapp på axeln. — Efteråt var Axel Fredrik mycket stolt över det kungliga berömmet och ville upp och spela och gala för andra gången.

Anders Andersson i Lästringe stämde alltid upp g-strängen en hel ton, i vilken tonart han än spelade. På ålderns dagar hörde han dåligt och fick då på en spelmansstämma hjälp med stämningen av prisenämndens ordförande, professor Sven Kjellström. Denne stämde fiolen på vanligt sätt mycket noggrant och överlämnade den sedan till den gråskäggige spelmannen. Denne knäppte på strängarna, stoppade snäckan i örat och konstaterade snart, att inte g-strängen stämde på det sätt, som han var van vid. Han stämde då om basen, tittade på professorn och skakade på huvudet, vände sedan demonstrativt ryggen åt hela prisenämnden och spelade upp sin storpolska på sitt karakteristiska sätt.

Roligt var det att höra dessa gamlingar spela, och roligt var det att prata med dem. Nu har deras felor för alltid tystnat. Deras låtar lever dock, ty dem har spelmansförbundet till stor del räddat, och de skall inte få tystna.

H. K. H. Prins Wilhelm trivs bland Sörmlands spelmän.

Här lyssnar han till fr. v. Fr. Bergström, Tystberga, Blomqvist, Frustuna, och Carl Erik i Lind, Sköldinge.
Stenhammar 1935.

Ännu har vi dock som aktiva medlemmar i förbundet några gamlingar, som kan spela en polska på gammalt äkta spelmansmanér. *Evald Andersson*, Björnlunda, *Hjalmar Björklund*, Oxelösund, *John Johansson*, Katrineholm, *Erik Ljunggren*, Trosa, *Albert Blomqvist*, Ärla, *Anders Gustav Eriksson*, Valla, och *G. Syrén*, Södertälje, har antingen passerat de 80 åren eller är på god väg att göra det. Ofta har vi det nöjet att träffa dessa gamla spelmän på våra stämmor och årsmöten. Det är gott krut i spelmansgubbarna. *Axel Wester*, Vingåker, är bara pojken, 72 år, men han var med redan 1910 på riksspelmansstämman i Stockholm. Så som han spelar »tyska klocko» med omväxlande pizzicato och knackningar med stråken på fiollocket, har jag inte hört någon sörmländsk spelman framföra det.

Bland spelmansförbundets 153 aktiva medlemmar kan vi nu glädjande nog räkna 12 kvinnliga spelmän, som trivs mycket bra bland sina manliga kolleger. De spelande damerna har alltid på

spelmansträffarna uppträtt i sockendräkter, och denna vackra sedvänja har smittat av sig till karlarna. Av förbundsmedlemmarna är det nu 67 stycken, som äger egna folkdräkter, mest vingåkers- och sorundadräkter, vilka medlemmarna skaffat sig helt på egen bekostnad trots svårigheterna under krigs- och kristider. Det är synnerligen glädjande, att ett sådant intresse för våra vackra folkdräkter helt spontant växt fram bland medlemmarna under de senaste åren. För 20 år sedan var det inte alls modernt, och det kunde då t. o. m. hända, att en spelman, som skulle till en stämma, klädde sig civil och lät sin egen ägandes sockendräkt hänga kvar hemma i garderoben.

Under förbundets första tid förekom intet samspel mellan samtliga medlemmar och ej heller i några större grupper. Det var ju för resten inte tänkbart, att något samspel skulle kunna äga rum, när inte spelmännen hade någon gemensam repertoar. Det är spelmansförbundets förtjänst att

ha upptecknat och levandegjort det vackraste och mest typiska av den sörmländska melodiskatten. Nu kan varenda sörmländsk spelman spela Österåkers ljusa brudmarsch, den kärva Lästringe gånglåt, kyrkmarschen från Mörkö eller Hultströms komposition, I vårskogen, för att bara nämna några typexempel. Trots rikedomerna på melodier i Sörmland har nya låtar komponerats och Spelmansförbundet har gjort allt för att uppmuntra detta nyskapande. 3 kompositionstävlingar har anordnats, nämligen i Vibyholm 1929 och på Stenhammar 1935 och 1945. I förbundets arkiv finns nu över 100-talet nykompositioner av sörmländska spelmän. Dessa låtar är givetvis av skiftande värde, men en del har verkligen stått sig i konkurrensen och blivit allmänt omtyckta och spelade. Detta är ett glädjande bevis för att den sörmländska folkmusiken lever.

Förbundets medlemmar bor på skilda platser i landskapet Sörmland. Då vi inte kan träffas i något större sammanhang mer än högst en 2—3 gånger per år, är det av största vikt, att medlemmar, som bor i närheten av varann, kommer tillsammans regelbundet för att öva på repertoaren. Under de senaste 10 åren har så varit fallet i mycket stor utsträckning. Förbundet har flitigt arbetande *sektioner* lite varstans i bygderna: 2 i Stockholm, 1 i Eskilstuna och 1 i Skogstorp, 1 i Vadsbro, 1 i Södertälje och 1 i Katrineholm. Den sistnämnda är den största och livskraftigaste. Katrineholms Spelmanslag består av 17 medlemmar. Dessa har spelat — för det mesta gratis och ibland för något litet arvode — vid skilda tillfällen i Katrineholm och trakten däromkring. Samtliga har nu egna Österåkersdräkter. Det mest glädjande för lagets del är att Katrineholms stad visat sitt intresse och sin förståelse genom att bevilja det ett årligt anslag av 300 kronor. Staden Katrineholm har genom detta beslut varit banbrytare även på folkmusikens område. Att staden även var den första, som anställde en kommunal musikledare, är väl allom bekant.

När Spelmansförbundet i samarbete med Södermanlands Hembygdsförbund gav ut »Sörmlandslåtar», fick vi av Södermanlands läns landsting ett bidrag till tryckningen. Det var mycket välbehövligt, ty annars hade vi nog ej gått i land med vår uppgift. Nu har samma landsting beviljat ett stort anslag till musiklivets främjande inom länet. Vi spelmän gläder oss mycket åt det, men vi skulle vara ändå gladare, om Spelmansförbundet kunde få något litet anslag för sin verksamhet. Hittills har vi inte vågat begära något, men när vi nu fyllt 25 år och under hela

denna tid klarat oss själva och dock orkat med att uträtta något till musiklivets fromma i Södermanland, ska vi göra ett försök och anhålla om ett landstingsanslag. Det skulle ur många synpunkter vara av den allra största betydelse för förbundet, om denna anhållan bleve beviljad.

Genom spelmansförbundet har folkmusiken i Sörmland blivit känd och välkänd, låtar har upptecknats, arrangerats och blivit varje spelmans egendom. Även på annat sätt har förbundet sökt att »hjälpa och stödja spelmännen i deras arbete med att bevara och hugfästa ett ädelt och kärt kulturarv inom tonkonstens område». Under ett 10-tal år utdelades årligen 150 kronor i stipendier för musikstudier åt unga sörmlänningar. Den första tiden gick dessa stipendier huvudsakligen till elever vid folkliga Musikskolan i Arvika. Sedan en liknande skola startats i Katrineholm, har många stipendier tilldelats unga, musikaliska personer, som studerat fiolspel och folkmusik vid den läroanstalten. Över 1,000 kronor har förbundet delat ut i stipendier under sin hittillsvarande verksamhet till musikaliska ungdomar. Många av dessa har senare blivit aktiva medlemmar i Spelmansförbundet.

Till spelmanstävlingarna och stämmorna på 1920- och 1930-talen inköpte förbundet minnesplaketter och minnesgåvor, som tilldelades varje deltagare. Av enskilda personer lyckades förbundet till stämmor tigga ihop en mängd priser, som delades ut åt de duktigaste spelmännen. Detta bidrog till att deltagareantalet ökades, ty en vacker minnesgåva sätter en spelman alltid värde på. Värdet av skänkta och hoptiggda priser under årens lopp är svårt att uppskatta, men troligen överstiger det 3,000 kronor.

En musikaliskt omdömesgill person förvånade sig över den bäriga och ädla klangen från de 50 fiolerna, när hela förbundet uppträdde i samspel. Han antog, att det delvis berodde på att spelmännen hade goda instrument att spela på, och det antagandet var alldeles riktigt. De flesta spelmännen äger nämligen bra, huvudsakligen svenskbyggda fioler. Det som mycket bidragit till detta glädjande förhållande är, att intresserade spelmän är och varit prenumeranter på Sveriges Fiolbyggarförbunds tidskrift, Slöjd och Ton, som alltid betonat betydelsen av det svenska fiolbyggandet. Detta står på en hög nivå, och många värdiga och kunniga representanter för denna ädla handaslöjd finns i Södermanland. De flesta aktiva medlemmarna äger också fioler, tillverkade av sörmländska fiolbyggare. — Förbundet har uppmuntrat spelmännen i deras strävanden att skaffa sig svenskbyggda instrument. 4 med-

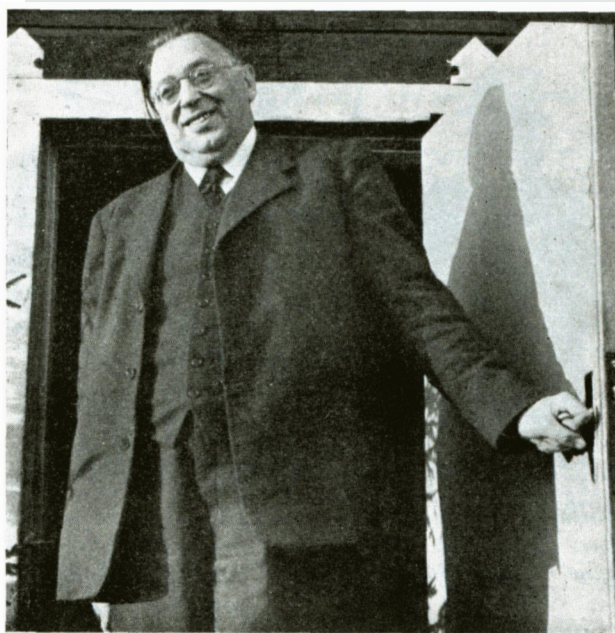
lemmar har fått penningbidrag och för dessa inköpt nya, goda instrument, 2 andra medlemmar har erhållit var sin fiol som pris i spelmans- och kompositionstävlingar.

Vårt vackra medlemsmärke är ritat av förbundets stiftare Ernst Granhammar. Detta märke i silver utdelas gratis till varje aktiv medlem i förbundet. Förbundets märke i guld har tilldelats bemärkta personer, som på olika sätt stött förbundet i dess verksamhet. Dessa ha samtidigt invalts till hedersledamöter. Sörmlands spelmän kan glädja sig åt att som hedersledamöter ha fått utnämna 20 personer, däribland Hans Kunglig Höghet *Prins Wilhelm*, landshövdingarna *Gustav Sederholm* och *Bo Hammarskjöld*, professorerna *Sven Kjellström* och *Andreas Lindblom*, löjtnant *Arthur Bäckström*, redaktör *Ernst Granhammar*, musikamanuens *Olof Andersson*, fil. dr *Marshall Lagerqvist*, landsantikvarie *Ivar Schnell*, violinisten *Karl Sporr*, disponent *Nils Eriksson*, riks-spelman *Jon Erik Öst* samt godsägarna *Seth Carlson* och *Ivar Hultström*, förbundets förutvarande ordförande.

Spelmansförbundets offentliga framträdanden och dess verksamhet i övrigt har alltifrån starten blivit uppmärksammade av pressen. Alla i Sörmland utkommande tidningar och underligt nog även huvudstadspressen har många gånger ägnat stort utrymme åt och haft en välvillig inställning till förbundets strävanden. Utan tidningarnas medverkan och positiva inställning skulle vårt förbund icke kunnat genomföra sina arbetsuppgifter.

Förbundet har haft turen att alltid kunna finna personer, som välvilligt ställt sig som värdar för spelmansstämmorna. Hans Kunglig Höghet *Prins Wilhelm* har två gånger upplåtit sitt vackra Stenhammar för de sörmländska spelmännen och båda gångerna hållit ett högtidstal. I framlidne löjtnant *Arthur Bäckström* hade förbundet en vän och gynnare, och till *Julita Skans* var spelmännen alltid välkomna. Det är vi även nu, sedan löjtnant *Bäckström* donerat sin vackra hembygds-gård till Nordiska Museet och Skansen. Det svarar professor *Andreas Lindblom* och intendent *Marshall Lagerqvist* för. Greve *Carl Bonde* och generaldirektör *Bo von Stockenström* har varit värdar på *Vibyholm* och *Änhammar* för spelmansförbundets välbesökta stämmor på dessa platser.

Länets hövdingar *Gustav Sederholm* och *Bo Hammarskjöld* har visat ett mycket livligt intresse för spelmansförbundet och dess arbete och välvilligt ställt sig till förfogande som högtidstalare.

Flenmon håller alltid dörren öppen för Sörmlands spelmän!

De sörmländska spelmännen är mycket tacksamma för det.

Disponent och fru *Nils Eriksson*, *Flenmo*, *Mellösa*, har visat förbundet sitt intresse och sin förståelse genom en översvallande gästfrihet. Vid bröllop och andra festligheter å *Flenmo* måste alltid några av Sörmlands spelmän vara med. Vid flera samkväm i samband med våra årsmöten har samtliga medlemmar varit inbjudna till gästabud hos *Flenmon*. En sådan generös hedersledamot har säkerligen inget spelmansförbund i hela Sverige. Tänk en så'n tur att *Flenmon* och hans fru är sörmlänningar! Måtte vår hedersledamot i *Mellösa* få leva länge!

Jag vill också begagna tillfället att här framföra ett hjärtligt tack till alla annonsörer i denna lilla festskrift. Utan deras medverkan hade vi inte haft ekonomiska möjligheter att ge ut någon festskrift alls, åtminstone inte så diger och innehållsrik, som vi nu lyckats åstadkomma.

Förbundet är anslutet till Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur. Denna sammanslutning utdelar efter uppspelning till förtjänta spelmän — vilket avgöres av en sakkunnig jury — Zorns spelmansmärke i silver och brons. Riksstyrelsen för Ungdomsringen kan till alldeles särskilt förtjänta personer utdela det Zornska spelmansmärket i guld. Denna utmärkelse har kommit 6 av våra hedersledamöter till del, nämligen framlidne redaktör *Ernst Granhammar*, professor *Sven Kjellström*, musikkonsulent *Olof Andersson*, godsägare *Ivar Hultström*, violinisten *Karl Sporr* samt nuvarande ordföranden *Gustaf Wetter*.

Sörmländska storspelmän vid Julita 1928: fr. v. Anders Andersson, Lästringe, Fr. Bergström, Tystberga, samt Albert Boström, Floda («valsernas konung»).

Två gånger har Spelmansförbundet i samarbete med Svenska Ungdomsringen anordnat uppspelningar för Zorns spelmansmärke, nämligen år 1938 i Malmköping och 1945 i Flen. Den som erövrar detta märke i silver har rätt till titeln riksspelman.

Vi har 12 st. sådana inom vårt förbund, vilket är ett gott bevis för dess musikaliska standard. Vilka dessa är framgår av vår medlemsmatrikel.

Jag tror att intet annat landskap i Sverige — det skulle i så fall vara Dalarna eller Uppland — kan ställa upp så många riksspelmän som Sörmland. I uppspelningen för Zornmärket 1945 deltog 21 spelmän, av vilka 6 st. erhöll märket i brons. Kostnaderna för dessa uppspelningar samt för märkena har helt betalats av förbundet.

Förbundet tillhör även helt naturligt Södermanlands Hembygdsförbund och har bl. a. medverkat på dess friluftsfester i Mariefred 1933, Stora Djulö år 1934 och på Nyköpingshus 1945 och 1948. På borggården i Nyköpingshus firades också förbundets 20-årsjubileum. Mellan det stora Hembygdsförbundet och den sektion inom detsamma, som heter Spelmansförbundet, har alltid ett gott och fruktbärande samarbete varit rådande.

Inget annat land i världen har offrat så mycket pengar på uppteckning och publicering av folkmelodier som vårt lilla land. Det ska vi svenskar, och särskilt då vi spelmän, vara tacksamma för. Men det är inte meningen, att dessa låtar ska ligga arkiverade. Det är i stället meningen, att de ska levandegöras genom att spelas och sjungas. Då först blir denna vår tonskatt rätt förstådd och rätt uppskattad. Nu blåser frisk medvind för spelmansförbunden och spelmansgillena i vårt land, och folkmusiken ljuder från fioler, nyckel-

harpor, klarinetter, bockhorn och spilopipor från Skåne upp till Lappland. I den stora orkestern är vi sörmländska spelmän endast en ringa del. Vi sörmlänningar är glada över att vi var de första, som insåg betydelsen av samarbete och organisation spelmännen emellan. Under 25 år har nu vårt förbund varit verksamt till fromma för den sörmländska folkmusiken. Jag är övertygad om att vårt förbund kommer att bestå i framtiden, ty det arbetar ju för ett så vackert och ädelt mål: Den Svenska Folkmusiken. Tag bort den från vårt kulturella arv! Då vore det, som om regnbågen skulle mista en av sina färgnyanser. Vi äger i vårt land en stor skatt i vår folkmusik, en skatt, som är oåtkomlig för rost och mott och mal och som ska bestå, så länge som det nationella Sverige består. Förvalta den skatten väl, kära spelmän, och Ni alla andra folkmusikens vänner och gynnare!

BRUDMARSCH FRÅN GRANHED, FLODA S:N.

(Upsala Landsmålsarkiv 7922:4, Nils Dencker, Sköldinge.) Upptecknad av NILS DENCKER efter *Fredrik Wilhelm Larsson* född i Hälleforsnäs, L:a Mellösa s:n, d. 7 jan. 1859, vilken hade låten efter fadern, *Lars Erik Ersson*, född i V:a Grytsta, Sköldinge, år 1816 och död 1899.

Lars Erik Ersson och handlanden *Alenius* från Granhed spelade denna marsch på ett bröllop 1869, då Erik Lindström, en bror till Larsson, gifte sig i Granhed, Floda s:n. Marschen spelades då bröllops-tåget gick från landsvägen till Hansjötorp, invid Granhed, där bröllopet hölls.

Melodin torde härstamma från klockaren *Segerberg* i Floda, omnämnd av *A. G. Rosenberg*, I:a saml.

Om *A. G. Rosenberg* kan i korthet nämnas, att han är den förste egentlige upptecknaren av sörmländsk folkmusik (spelmanslåtar). Född 1809 i Mellösa tog han organistexamen 1826 och »stora musikdirektörs-examen» 1836. Efter några år som klockare i Floda flyttade han till Nora stadsförsamling, där han var verksam till sin död. Han började sitt uppteckningsarbete 1823 och publicerade 1876 sina samlingar i »160 polskor, visor och danslåtar» (satta för piano-forte). Innehållet rymmer till stor del melodier efter spelmän i Floda s:n.

Rosenberg påpekar bl. a. att tempot i danspolskorna »skall vara långsammare än vad brukligt är — skall närma sig menuetten». Han fördömer dragspelet: »stor fara för den genuina folkmusikens enkla men egenartade melodik».

Musikhistorikern Södling säger om Rosenberg: »Han är en skicklig musiker med gott öra.»

Brudmarschen på omstående sida, i sitt slag representativ för sörmländsk folkmusik, har arrangerats för spelmanstrio — 2 fioler och altfiol — av *Lennart Lundén* och överlämnas härmed till läsekretsen såsom en sörmländsk spelmanshälsning.

Jan Martin.

BRUDMARSCH FRÅN GRANHED (Floda socken).

Uppt. av Nils Dencker. (Uppsala Landsmålsarkiv 7922: 4)

Arr. för 2 fioler och altfiol av Lennart Lundén.

The musical score is written for two violins and an alto violin. It consists of four systems of three staves each. The first system is in G major (one sharp) and common time (C). The second system includes a repeat sign and a key signature change to D major (two sharps). The third system includes a key signature change to G major (one sharp) and a common time signature (C). The fourth system includes a key signature change to D major (two sharps) and a common time signature (C). The score includes various musical notations such as notes, rests, beams, and slurs. Dynamics include *mf*, *f*, and *cresc.* (crescendo). There are also fingerings indicated by numbers 5 and 1. The score ends with a double bar line.

Födslovåndor

Sörmlands Spelmansförbund bildades midsommaren 1925 men födslovåndorna hade då varat flera år.

Det började med Jon Erik Öst. Han for omkring i landskapet och spelade låtar och talade för sina låtar. Berättade om vågorna på Dellen, om hur Hin bytte klockor och rodde i en trasig eka över Siljan, om hur gubben och käringen trätte och mycket annat, som gav bakgrund och miljö för låtarna. Och så spelade han gudabenedat. Han spelade enligt mångas mening för litet och pratade för mycket. Men han hade så mycket att förkunna. Sin kärlek till våra gamla, vackra låtar och sitt hat mot jazzen och dragspellet. Ingen kunde bli oberörd av hans predikan med fiolen och munlädret som medel. Han väckte. Väckte till liv igen sörmlänningarnas slumrande samhörighetskänsla med vår allmogemusik.

Men han väckte också upp spelmännen. Han tog, på varje plats han besökte, reda på, om där fanns någon spelman. Han skaffade fram honom, tog upp honom på estraden och lät honom spela för publiken och sekunderade honom skickligt och inspirerande. Spelmännen började komma ihåg, att de funnos till, och allmänheten såg till sin förvåning, att det fanns spelmän även i Sörmland.

Så blev då tiden mogen för den första stora spelmansstämman i Malmköping midsommarehelgen 1922. Upprop i tidningarna kallade spelmännen till deltagande i en spelmanstävling och påmanade av Öst anmälde sig ett 40-tal spelmän. Äldsta deltagaren var Anders Johan Andersson från Stigtomta ålderdomshem, 91 år, och yngst var Helge Herin, Torshälla, 10 år.

Stämman gynnades av ett strålande vackert väder och publiktillslutningen var enorm. Gedigna och vackra programinslag var det. Majstångsresning med dans och lekar, folkdanser av lag från Nyköping, Katrineholm och Malmköping, bröllopståg med oxar framför lövade höskrindor och defilerings av spelmännen genom köpingen. Festtal hölls av kantor R. Steninger, Dunker, och museiuppsyningsman Ernst Granhammar, Stockholm.

Och så var det främst av allt spelmanstävlingen. För första gången hade Sörmlands spelmän mangrant träffats. Och hur det spelades i Gamla gästgivaregården, lägerhyddor och andra

inkvarteringsplatser för spelmän! Och vilka olika och intressanta typer! Där var en spelman med en egenhändigt tillverkad fiol, som han dagen till ära omlackerat med *syndetikon*! Med påföljd att när under spelmännens defilerings en liten regnskur öste ner, så blev hans fiol som ett flugpapper. Men han hade stålsträngar stämda högt, högt över a, så hans fiol klingade synnerligen hörbart ändå. En annan spelman saknade fiollåda men hade en passabel väska. I den ville fiolen emellertid inte gå ner; den var för lång. Spelmannen visste dock råd. Han sågade bort ett stycke om cirka 10 cm mitt på fiolen och limmade sedan ihop de båda fioländarna. F-hålen försvann visserligen samt större delen av ljudet och utseendet blev minst sagt konstigt. Men spelmannen var ändå lycklig och stolt över operationen, ty nu gick fiolen ner i väskan.

Uppspelningen var förnämlig. Där var sådana storhejare som Melker Andersson i Husby, då 83 år, Anders Andersson, Lästringe, Albert Bostrom, Floda, Hjalmar Björklund, Oxelösund, Eriksson i Ärila m. fl. Instrumentet var i regel fiol. Men gamle C. F. Malmsten, Malmköping, trakterade med säkerhet sin kära cello och Gust. Svalberg, Eskilstuna, spelade på en mungiga. — Obs. ej munspel, stod det i programmet. Aug. Eriksson, Fjärdhundra, Uppland, hade oanmäld infunnit sig med ett psalmodikon, ett gammalt instrument med endast en sträng. Han spelade sedan på gårdarna i hela köpingen. Stor uppskattning rönt även A. Gustafsson, Vingåker, som uppträdde med en hel orkester sammansatt av familjemedlemmarna.

Efter uppspelningen samlades spelmännen till överläggning och då beslöt man enhälligt att bilda ett Sörmlands Spelmansförbund. En av de främsta tillskyndarna till beslutet var *Ernst Granhammar*. En interimsstyrelse valdes bestående av Gustaf Malmberg, Dunker, sammankallande, J. E. Lilja, Nyköping, C. G. Axelsson, Flodafors, och Gunnar Hansson, Malmköping. På grund av olyckliga omständigheter blev denna styrelse aldrig sammankallad, varför Ernst Granhammar vid spelmansstämman i Malmköping tre år senare ånyo bildade det förbund, som ännu lever och frodas. Men härom kommer andra att berätta.

Flodafors i februari 1950.

Carl G. Axelsson.

Folkmusiken i folkbildningsarbetet

av
Fil. kand.
Torgil Ringmar.

Skr. i Söderman-
lands Läns Bild-
ningsförbund, mu-
sikutskottet.

Södermanlands läns bildningsförbund, samarbetsorganet för det mångförgrenade sörmländska bildningsarbetet, har sedan starten 1936 hållit något över hundra folkbildningskurser. Programmen vid dessa kurser, som haft en längd av 3—5 veckor med i regel tre föreläsningsskvällar i veckan, har dominerats av samhällsfrågor, främst kommunala och sociala problem. Särskilt var detta fallet under kriget, då kurserna i viss mån mobiliserades för att hjälpa till med vårt folks andliga beredskap.

Det har inte varit så vanligt med folkmusikprogram vid dessa kurser. En titt i programliggaren upplyser om att det förekommit endast vid ett 10-tal kurser. Programmen har hetat Låtar från Sörmland (Sködinge 1938), Sörmländsk folkmusik (Gryt 1939 och Sparreholm 1947), Musiken i svenskt folkliv (Stallarholmen 1946), Ett fordomsdags bondbröllop i Södermanland (Fogdö 1948, Julita och Torsåker-Lästringe 1949) och Sörmländsk folkmusik i ord och toner (Tumbo 1949 och Mesta-Berga-Borsökna 1950). Medverkande har varit *Nils Dencker*, *Einar Olsson*, *Jan Martins spelmanstrio* och *Gustaf Wetter*. Inslaget av folkmusik i kursernas program har livligt uppskattats, och det är önskvärt, att denna samverkan mellan bildningsförbundet och spelmansförbundet kan fortsätta och även ökas ut. En svårighet föreligger emellertid, och det är, att bestämmelserna om statsbidrag till folkbildningskurserna kräver, att programmen kan samlas kring ett fåtal ämnen eller ämnesgrupper. Det är då inte alltid så lätt att passa in folkmusiken i ett program, som i regel har samhällslära och livsåskådningsfrågor som huvudämnen. Lättast har det gått, då det varit fråga om en ren hembygdskurs. En sådan hölls nu under vårterminen 1950 i den blivande storkommunen Sködinge. En

kväll ägnades åt Bygdeoriginal och bygdehistorier. *Nils Dencker* målade då med hjälp av fiol och stråke upp färgstarka porträtt av sörmländska spelmän, som för några generationer sedan vandrade omkring på vägarna i bygden, och var med vid kalasen i bondstugorna. Minnet av dem har sedan vävts in i den bygdesägnernas brokiga vävnad, där bevarade fiollåtar bildar den slitstarka ränningen.

Vid denna hembygdskväll fick man klart för sig, att man i det gamla svenska bondesamhället höll sig med fioler i stugorna, och att det måste ha varit en stolthet för en bygd att ha en god spelman innanför sockengränsen. De många historier med vidskeplig anstrykning, som finns bevarade om spelmän och deras fioler, behöver inte bara tyda på musikens eviga förmåga att trollbinda människosinnet. Det har nog funnits tjustkraft också i spelmansögon och i spelmansnävar.

Främst är det nog den novellistiska ramen kring de gamla låtarna, som fångar åhöraren av ett folkmusikprogram. Det behövs kanske en spelmansförbundares tränade öra och känsliga stråkhand för att efter förtjänst kunna uppskatta melodiernas hållbarhet och rytmens spänst och rika variationer. Men gäller det att vid en hembygdskurs åskådligt skildra bygdens liv och människor i gången tid, då har folkmusiken sin givna plats på kursprogrammet, gärna presenterad i ord och ton — och varför inte också i bild?

Det finns en annan gren av vårt bildningsarbete, där vi är på väg att knyta an till folkmusiken på ett hållbarare sätt. Det är i musikbildningsarbetet, som för varje år blir allt mer omfattande. Vi har i Södermanlands län grundläggande instrumentalundervisning för skolbarnen i över hälften av kommunerna. Man börjar i regel med rytmundervisning och fortsätter med blockflöjten och på sina håll även med mandolin för att förbereda eleverna på fiolens teknik. Med landstingets generösa anslag till musikundervisningen vid Åsa och Gripsholms folkhögskolor har det nu blivit möjligt att också kunna stimulera musikbildningsarbetet bland ungdomen över skolåldern och i föreningslivet. På folkhögskolorna har de nytillsatta musiklärarna tillfälle att ge såväl teknisk som pedagogisk utbildning åt elever, som sedan ute i bygderna kan samla kamrater till musikcirkel av olika slag. Musiklärarna reser också omkring som instruktörer för cirkelarna ute

Ombedd av denna festskrifts redaktör att nedskri­va några tankar om Södermanlands Spelmans­förbunds verksamhet under den tid jag var ord­förande, ber jag få anföra följande:

Åren 1931—39, under vilken tid jag var för­bundsordförande, kännetecknades kanske mest av att i handling söka verkställa förbundets syften. Då förbundet, efter min företrädares godsägare Seth Carlssons förtjänstfulla ledning, fått en fast organisation och relativt god ekonomi fanns vissa förutsättningar härför.

Vid spelmansstämmorna i Malmköping, Än­hammar, Tullgarn, Stenhammar m. fl. platser och övriga sammankomster med spelmännen fick man en god uppfattning av den rika skatt av folk­musik, som spelmännen voro bärare av och som endast till ringa del var upptecknad. Då många av spelmännen voro gamla, och det var hög tid att bevara detta kulturarv, vidtalades musik­konsulenten Olof Andersson, Stockholm, att för förbundets räkning uppteckna folkmusik i Sö­dermanland. Som redaktör för samlingsverket »Svenska Låtar» ägde han en ingående kännedom om folkmusiken och kunde på rätt sätt sovra ma­terialet.

Sedan en plan utarbetats genomkorsades de flesta av landskapets socknar; spelmännen, sär­skilt de äldre, besöktes, deras låtar upptecknades och gamla notskrifter tillvaratogs. Det var för­enat med mycket arbete men också med stor glädje. Många gånger, då en gammal spelman på fiolen frammanat de toner, han bar inom sig och som han kanske var bärare av sedan genera­

*Ivar Hultström,
Flodafors.*

Förbundsordf.
åren 1931—39.

tioner tillbaka, hade man efter upptecknandet en känsla av att få vara med om tillvaratagandet av ett kulturarv, som ej borde försvinna utan i största möjliga utsträckning bevaras och levandegöras.

Flera månaders resor med därefter följande, mycket krävande renskrivning av notmaterialet gav till resultat att omkring 1,000 st. folkmelodier räddades åt eftervärlden och nu finnas i spel­mansförbundets arkiv. Kostnaden härför cirka 3,000 kronor betalades helt av förbundet.

Jag vill vid detta tillfälle framföra ett särskilt tack till Olof Andersson för det synnerligen för­tjänstfulla arbete, han då utförde till folkmusi­kens och främst till den Sörmländska folkmusi­kens fromma.

Förutom denna samling låtar finnes dessutom ett stort antal upptecknade i Södermanland och som tillkommit genom intresserade och kunniga medarbetare av vilka särskilt bör nämnas fil.

i bygden, och på detta sätt bör det inom några år kunna växa fram, ett rikt och fruktbärande amatörmusicerande.

Två svårigheter finns i musikbildningsarbetet. Den ena är att få fatt på kunniga och intresse­rade ledare. Den andra gäller repertoaren. I båda fallen skulle vårdarna av vår rika folk­musikskatt kunna göra en insats. Ett spelmans­förbund samlar upp spontant intresserade amatör­musiker inom ett område och ger dem med åren allt större förtrogenhet med en synnerligen om­fattande och värdefull repertoar av musik, som är mera rotfast i vår kulturs historia än varje annan musik.

Är det för djärvt att kasta fram tanken på att vårt spelmansförbund vid lämpligt tillfälle skulle kunna ge sina medlemmar pedagogisk handled­ning? Överallt behöver man fiollärare i skol­

barnsundervisningen och i cirklar för ungdom och vuxna.

Vår folkmusik utmärker sig för friskhet och äkthet i melodiken och har en variationsrikedom i rytmen, som ger spelglädje åt musikanterna. Vi behöver transformera dessa grundvärden till den unga generation, som nu strömmar till vårt musikbildningsarbete. Vi har i *Lennart Lundén* den rätte mannen. Såväl för instrumental- som vokalcirk­lar har han gjort arrangemang av folk­musik, som både låter »fädernas budskap» kom­ma fram och samtidigt fångar och intresserar den unga generationen. Men det räcker inte med bara en transformator. Och det behövs också led­ningar för den nya strömmen. Södermanlands Spelmansförbund kan här bli det organ, som till vårt musikbildningsarbete förmedlar kraften från den verkliga primärkällan, vår svenska folkmusik.

kand. *Nils Dencker*, Åsa, och folkskollärare *Gustaf Wetter*, Katrineholm: Dencker genom sina mycket värdefulla uppteckningar till landsmålsarkivet i Uppsala och Wetter genom rikhaltiga samlingar.

Spelmännen har också verksamt bidragit till att öka förbundets samlingar med värdefull folkmusik och särskilt minns jag de nu bortgångna hedersmännen Melker Andersson i Husby, Anders Andersson, Lästringe, Bergström i Tystberga, Per Johan i Hissjö, Boström i Floda, Carl Erik i Lind, Olsson i Kappsta, Ekvall i Nyköping m. fl. Bland nu levande spelmän kan nämnas Evald Andersson, Åsta, Björnlunda, John Johansson, Katrineholm, Anders-Gustaf i Hägerbo, Richard Ahlberg, Sköldinge, C. G. Axelsson, Flodafors m. fl. Det skulle taga för stort utrymme att uppräknat alla och i synnerhet om man skulle försöka beskriva deras egenart. Jag kan dock ej underlåta att särskilt nämna Axel Axelsson i Östtorp, Husby. Han är son till den på sin tid mycket kände och uppskattade storspelmannen Melker Andersson. Denne ansåg sonen allt för litet musikalisk för att lära spela och han blev heller ingen spelman. Att detta var ett misstag bevisas bäst av att han har ett enastående tonminne, som gjort det möjligt för honom att även nu i sena åldern kunna påminna sig en hel mängd av faderns låtar, vilka han *trallat* och *visslat* så väl att de kunnat upptecknas.

Det har nu visat sig, att 1930-talets uppteckningsarbete skedde i sista stund. Många av de gamla spelmännen har nedlagt fiolen för alltid. Heder åt dessa gamla fina spelmanstyper. De ha givit oss ett minne, väl värt att bevara. Här kommer ordspråket till sin rätt: Spelmannen är död, men låten lever.

En annan glädjande omständighet i detta sammanhang är att nykomponering av låtar i gammal stil tog fart under 1930-talet och allt fortfarande blomstrar. Det har härigenom kommit fram en hel del stiltrogna och vackra saker, vilka med rätta väckt och omfattas med stort intresse. Här har spelmännen följt gammal, god tradition att i samklang med den natur och bygd, de bo i, i toner tolka sina känslor för hembygden. Låtarna äro äkta och fylla väl sin plats i musiklivet. De utgöra framför allt en motvikt till allt långods vi trakteras med utifrån.

Uppgifterna voro flera. Det gällde bl. a. att skaffa spelmännen goda instrument. I allmänhet voro deras fioler dåliga och tillbehören i svagaste laget. I samarbete med Sveriges fiolbyggareförbund och främst dess energiske ordförande, *Ernst Granhammar*, som tillsammans med sin hustru

Vivan med liv och själ arbetade för folkmusikens renässans, anskaffades en del fioler till spelmännen, dels genom gåvor från fiolbyggareförbundet och dels genom inköp av prima svenskbyggda instrument. Detta medförde ökad spelskicklighet och den musikaliska standarden steg märkbart. Samtidigt kunde förbundet också utdela en del musikstipendier till yngre spelmän, vilken åtgärd har burit god frukt.

Mycket mera vore att tala om i detta sammanhang. Jag vill dock innan jag slutar uttala mina varmaste förhoppningar om den svenska folkmusikens plats i landets musikliv. Jag gör detta med stor tillförsikt, enär då bland andra även våra yrkesmusiker mer och mer börjar ägna sitt intresse åt denna musikart. Genom inlevelse, förståelse och konstnärlig bearbetning slår folkmusiken ut i full blomning.

Få länder hava en sådan skatt. Som bekant har några av våra mera kända tonsättare på senare tid arrangerat folkmelodier för trio (två fioler och altfiol). Inte minst har *Lennart Lundén*, Katrineholms och landets förste kommunale musikledare, på ett initierat och förtjänstfullt sätt, i sina kamarmusikaliska arrangemang för Jan Martins Spelmanstrio, visat nya vägar och möjligheter för svensk folkmusik och dess användning i svenskt musikliv. Dessa melodier, som fått ett utomordentligt utförande av bl. a. Jan Martins Spelmanstrio, både i radio och vid turnéer och folkbildningskurser, stå på ett mycket högt plan och försvara utan tvekan sin plats i ett konsertprogram.

Till sist vill jag rikta en uppmaning till alla som läsa dessa rader: Vårda dig väl om vårt folkliga musikarv! Kom ihåg att musiken är en av de vackraste blomorna i vår kulturs örtagård. Den fördjupar vårt sinne, sprider ett sällsamt skimmer över livet såväl i glädje som sorg. Tänk och begrundat vår store reformator Martin Luthers ord:

»Musik är en gåva, en skänk av Gud, och giver jag henne näst efter teologien den högsta äran.»

Fiolbyggeriet i Sverige

Av J. A. Carlö

Att fiolen är vårt självfullaste instrument torde vara odiskutabelt. Trots alla lovvärda försök att åstadkomma nya slag av musikinstrument står fiolen dock ännu ouppnådd i fråga om uttrycksfullhet och tonskönhet. Det är därför lättförklarligt, att detta även till det yttre så formfulländade och vackra instrument blivit mycket uppmärksammat både av musikutövare och instrumentbyggare. Följden har blivit, att intet annat slag av musikinstrument blivit pekuniärt så högt skattat som fiolen, vars penningvärde i en del fall nu kan räknas i t. o. m. sexsiffriga tal.

Första gången stråkinstrument omnämnes i skrift i Europa lär ha varit i Frankrike och då torde det ha varit fråga om en crotta, d. v. s. en bretagnisk eller keltisk stråkharpa *crwth*. Europeiska stråkinstrumentavbildningar finnas därjämte från 800-talet, men då var det ännu ej fråga om vår nutida fiol, ty denna började få sin första utformning på 1500-talet genom den i Frankrike verksamme tyske instrumentbyggaren Tieffenbrucker (*Duiffopruggar*). Vägen mot fullkomningen representeras sedan av namnen Maggini och Amati, varefter kulmen nåddes i början av 1700-talet av italienarna Guarneri och Stradivari.

Första gången svenskt fiolbyggeri kan spåras är på 1600-talet, då Johan Lett (som kan ha varit inflyttad hit från *Balticum*) var utövande »fiolmakare» i Stockholm. Efter honom (han dog år 1687) ha sedermera allt fler och fler byggt fioler, och för närvarande torde väl i vårt land finnas boråt tusentalet personer, som tillverkat fioler.

Från början ha våra svenska fiolbyggare, med undantag av några få, som tillhörde snickareämbetet, ej varit sammanslutna i något skrå eller förening. De fingo sina yrkesrättigheter av den s. k. hallrätten, en myndighet (i Stockholm bestående av 8 personer) som enligt hallordningarna den 21 maj 1739 och 2 april 1770 utövade tillsyn och domsrätt över manufaktur, fabriker och hantverkare. Innan en vara utlämnades till försäljning skulle den ha varit »hal-lad», d. v. s. besiktigad och godkänd i den s. k. hallen. Besiktningsmännen kallades hallmästare och voro edsvurna. Granskningen skedde i närvaro av hallrättens ledamöter och om varan godkändes åsattes en s. k. hallstämpel. Efter år 1832 blev dock hallstämplingens innebörd en annan. Den behövde sedan endast vara ett bevis på varans inhemska tillverkning. Hallrätterna av-

skaffades år 1846 och en del av deras funktioner överflyttades sedan till magistraterna. Den rest av stämplingstvång som vi nu ha inskränker sig väl till stämpling av guld-, silver- och tennsaker samt spelkort. Hallstämplingens ändamål var alltså ursprungligen en kvalitetsgranskning och man kan i hallstämplingen se en strävan efter garanti för att köparen skulle få fullgod vara samtidigt som det gällde att hålla yrkesskickligheten på ett så högt plan som möjligt.

Vårt lands nordliga läge har givit oss långa vinterkvällar, lämpade för hemslöjd och allehanda inomhussysslor. Då vi svenskar därjämte blivit av naturen beskärda ett icke föraktligt mått av musikalitet och då vi dessutom ha ett oerhört stort förråd av folkvisor och låtar, för vilkas exekverande fiolen är särskilt väl lämpad, är det ej förvånande, att flitiga handaslöjdare riktade sina blickar på fiolbyggeriet, eftersom fiolen mer och mer blev allt allmänare i vårt land. För vakna iakttagare blev detta allt mera uppenbart, och år 1925 lyckades musicuppsyningsmannen Ernst Granhammar få till stånd den första utställningen i Sverige av svenskbyggda stråkinstrument. Den ordnades i Konstakademien i Stockholm och dit insändes då omkring 900 instrument. Uppmuntrade av denna framgång — utställningen måste ju anses som ett vågat och dittills oprövat experiment — kommo fiolbyggarna överens om att sammanträffa och dryfta frågan om bildandet av ett fiolbyggarnas förbund. År 1928 bildades så Sveriges fiolbyggareförbund och redan året därpå anordnade styrelsen den första svenska stråkinstrumentvärderingen, ja man torde kunna tillägga den första i världen. Till denna värdering hade insänts omkring 75 fioler, vilket antal får anses vara högt, då värderingen endast var öppen för medlemmar och förbundet ej existerat längre än ett år. Nästa värdering skedde påföljande år i samband med stockholmsutställningen med dubbelt så många insända instrument. Därefter ha värderingar skett åren 1932, 1934, 1936, 1938, 1940, 1942, 1944 och 1948, och hittills ha omkring 1,200 instrument värderats och inregistrerats.

Värderingarna ha tillkommit för det första för att eventuella köpare skall få ett objektivt utlåtande om instrumentets egenskaper och pris, och för det andra för att tillverkaren skall få vetskap om sina eventuellt förekommande brister med avseende på tillverkningen. Då såsom tidigare nämnts dessa värderingar voro de första i sitt slag i världen hade styrelsen ingen som helst ledning eller erfarenhet att bygga på vid utformningen av dem. Med nu vunnen erfarenhet torde

man dock kunna påstå, att förbundet kommit idealet rätt nära. Värderingsnämnden består således av två tonbedömare och två arbetsbedömare, av vilka de två förstnämnda bedöma och poängsätta 4 tonegenskaper (tonstyrka, tonskönhet, jämnhet och tonangivning) och de två senare bedöma och poängsätta ett 20-tal arbetsdetaljer. För vart och ett bedömt och värdesatt instrument utfärdas därefter ett värderingsbevis, som skall medfölja respektive instrument, med angivna poängsiffror jämte pris. Detta värderingsbevis — med registreringsnummer som svarar mot i respektive instrument anbragt nummer — undertecknas egenhändigt såväl av de fyra värderingsmännen som av förbundets ordförande och sekreterare. Därigenom erhåller köparen garanti för varan. Tillverkaren å sin sida erhåller ett protokollsutdrag, av vars poängsiffror han kan utläsa fel och förtjänster. Det är givetvis av synnerlig vikt för fiolbyggaren att få klarhet ej blott om tonegenskapernas inbördes värden utan även om detaljerna av arbetsutförandet. Som oeftergivligt villkor för deltagande i värdering gäller, att instrumentets fasta delar skola vara egenhändigt tillverkade. Färdigköpta instrument mottagas ej heller till värdering.

Man torde nog kunna påstå, att våra första svenska fiolbyggare ej ha åstadkommit några betydande mästerverk, ja vi få nog tillstå, att de vid sidan av italienare, fransmän och tyskar voro tämligen enkla. Men så voro de också självlärda, de hade ingen tradition som stöd och ej heller fanns här i vårt från de stora kulturländerna av-sides liggande land någon musikutövning av framträdande slag, som kunde sporra fiolbyggarna till storverk. Vi hade här ingen fiolist jämförlig med italienarna Corelli, Locatelli, Vivaldi eller Tartini för att nu nämna några av de äldre mera kända. Men trots detta ha våra äldre fiolbyggares instrument flitigt använts och än i dag äi en hel del av dem i bruk. Om de äldre sörmländska fiolbyggarna äga vi dock mycken liten kännedom, kanske mest beroende på att de voro så fåtaliga eller av ringa betydelse i fråga om sina alster. Omnämnda i litteraturen äro sålunda Anders Svanström, Strängnäs, och Elias Carlander, Trosa, båda verksamma under 1700-talets senare hälft. Av de båda nämnda var Svanström född i Strängnäs medan Carlander, ursprungligen fiolist i hovkapellet, som pensionerad bosatte sig i Trosa, där han ytterligare några år till sin död år 1784 arbetade som fiolmakare. Vidare äro Carl Backman och J. A. Bergström kända, båda i Nyköping och nämnda år 1828. Därjämte kan omnämnas Anders Petter Karlsson, född i Gnesta

Fiolbyggaren Alfr. Aberg i sin verkstad.

år 1848, död i Mölnbo år 1930 och Gustaf Wilhelm Ekstrand, Vändelsö, Södertörn, född år 1863 och död år 1943 samt Axel Lundström, Södertälje, 1884—1943. Antalet sörmländska medlemmar i Sveriges fiolbyggareförbund utgör för närvarande omkring 4 % av hela medlemsantalet.

Det är väl numera allom bekant, att det nutida svenska fiolbyggeriet står på en i stort sett mycket hög nivå och därtill även en mycket bred sådan. Vi ha nu i vårt land ett flertal utomordentligt skickliga fiolbyggare, ej endast bland yrkesmännen utan även bland amatörerna. Men detta glädjande faktum har ej fallit som en mogen frukt, utan kommit så småningom. Vid den första tidigare omnämnda instrumentutställningen i Stockholm år 1925 kunde nämligen konstateras, att de verkligt goda utställningsobjekten voro jämförelsevis fåtaliga. Därefter ha Fiolbyggareförbundets instrumentvärderingar tydligt ådagalagt en undan för undan ökad kvalitetsförbättring, vartill förbundet såsom sådant effektivt bidragit, ja man torde med fog kunna påstå, att det enbart är förbundets verksamhet, som frammanat denna stegrade yrkesskicklighet. Förbundets kurser i fiolbyggnad, utlåning av litteratur och modellinstrument samt förbundets år 1930 startade tidskrift *Slöjd och Ton* ha utöver instrumentvärderingarna varit de medel, med vilka för-

bundet företrädesvis arbetat. Att detta arbete även fått internationellt erkännande bevisar resultatet av den internationella fiolutställningen 1949 i Haag, där något över 400 instrument voro utställda och där Sverige representerades av deltagare både i yrkesgruppen och i amatörgruppen. Två svenska yrkesmän erhöles där hedersdiplom i fiolklassen, där även 6 svenska amatörer kommo i toppen och fingo samma utmärkelse och i altfiolklassens amatörgrupp tog en svensk t. o. m. första pris. Till denna utställning hade sänts instrument från olika länder och världsdelar och så långväga ifrån som från Amerika och Australien. Trots att så framstående fiolbyggareländer som Italien och Tyskland ej voro företrädade, var utställningen dock verkligt representativ för nutida fiolbyggnadskonst, och vi svenskar kunna vara stolta över de stora framgångar våra representanter, såväl yrkesmän som amatörer, vunno i den nu nämnda hårda konkurrensen.

Sveriges fiolbyggareförbund har under sin tillvaro erhållit statsbidrag, en officiell uppmuntran som möjliggjort fortsatt arbete och varit av utomordentlig betydelse och hjälp. Som en vacker uppmuntran notera vi även, att kurser i fiolbyggnad från och med förra året inrättats jämsides med andra yrkeskurser i Hantverksinstitutet i Stockholm, där tidsenliga lokaler och goda lärare stått till förfogande. Dessa senare omständigheter äro givetvis av den största betydelse för det

svenska fiolbyggeriets fortbestånd och framtid. Och denna framtid är ej utan betydelse varken för den enskilde fiolbyggaren eller för vårt land. Många svenska fiolbyggare ha tvivelsutan genom sitt fiolbyggeri erhållit ett gott ekonomiskt tillskott förutom den gudagåva som skaparglädjen i sig själv är. Det inhemska fiolbyggeriet är ej heller av så alldeles ringa betydenhet för vårt land sett ur nationalekonomisk synpunkt. År 1939 t. ex. importerades stränginstrument till Sverige för 161,222 kronor, ett icke föraktligt belopp.

När man ser tillbaka på det svenska fiolbyggeriets utveckling och storartade uppsving kan man tryggt påstå, att våra bästa svenska fiolbyggare på ett utomordentligt sätt kunna hävda sig gentemot sina kolleger i utlandet. Och det är ej blott ett fåtal det här är fråga om, det svenska fiolbyggeriet har en bredd, som söker sin like i vilket annat land som helst. Alla veta vi, att det finns många sätt och medel att skänka innehåll åt lediga stunder och åt arbetstimmar också för övrigt, men knappast gives det väl en mera uppriktig och oförfalskad konstbetonad sysselsättning än fiolbyggeriet. Där frodas ingen futurism, kubism, dadaism eller annan modegalenskap, utan där gäller det endast att åstadkomma det bästa, det äkta. Att fiolbyggeriet fått så många utövare i vårt land trots den utbredda smakförsämning, som följt den importerade musiken i hälarna, vittnar endast gott om vårt svenska folks psyke.

Kära spelmän!

Förlåt att jag säger det: jag tycker att er konst inte passar i radio och på grammofon! Är det övertoner som inte går fram eller är det för många övertoner som går fram? Jag vet inte. Men jag vet en sak, som inte går fram och aldrig kan göra det, nämligen det oförlikneligt glada spelmanshumör som jag tror måste vara med, om er konst skall ge allt den kan. Jag märkte det första gången i Flenmons stora sal när 75 fioler ljud på samma gång, och när man överallt, vart man såg, fann leende och entusiastiska ansikten. Inte bara de som lutade sig mot fiolerna utan även de som endast lyssnade. Men aldrig har jag blivit så gripen av er musiks tjuskraft som när ett sextiotal av er, klädda i vingåkersdräkter, stod uppe på murarna vid Nyköpingshus mot sommarhimlen och spelade för ett par tusen nyköpingsbor nere på borggården. En sådan upplevelse, vet jag, gav er ofantligt många beundrare just bland dem, som vresigt vridit på knappen, när folkmusik börjat i radio. När ni därför går ut för

att värva beundrare av gammal svensk och sörmländsk folkmusik, gäller det att välja en miljö som så mycket som möjligt stöder er i ansträngningarna. Ett podium i en samlingssal kan vara gott nog, men det är förfärligt vad arrangörerna ofta slarvar med arrangemangen. En slarvigt undanställd kateder, ett kvarstående kartställ kan irritera, och den riktiga spelmansmiljön kan sällan suggereras fram i kanske de flesta av de sörmländska samlingslokalerna. Men där er musik alltid kan göras full rättvisa, det är i de sörmländska backarnas tidlösa miljö när en hembygdsfest med vettigt program har samlat bygdens folk. Ligger det sen inom hembygdsfestens område en gammal stuga, då kan i den en genuin upplevelse skapas av ett par spelmän med den gamla vackra vingåkersdräkten som ytterligare hjälpmedel. Och slutligen har er musik i de allra flesta fall haft ett komplement nämligen dansglad ungdom. Det är först när de också kommer in i bilden, som man riktigt kan fatta det, som är er konsts yttersta mening och möjligheter.

Ivar Schnell,

Södermanlands Hembygdsförbund.

Om Vingåkers Widmark, Carl Erik i Lind, Per Johan i Hissjö, Smens Axel och andra gamla spelmän i Katrineholmstrakten

Den kände folklivsupptecknaren Gustaf Ericsson skriver i sina anteckningar från Norra Sörmland följande:

»Vid tiden omkring 1830 var det icke gott om spelmän, men det fanns de som voro dess *vatäre* (= skickligare), ty då lärde man spela av Näcken och voro de så passionerade, att de kunde gråta och spela, tills någon måste taga fiolen ur händerna på dem, och vid det man lade fiolen på bordet, så spelade den själv. Ja, sådana spelmän dugde det att dansa efter. Men sedan började man mer allmänt lära sig spela fiol, och hurudana spelmän blev det? Jo, det var både synd och skam att tala därom.» Det var ett betyg till Södermanlands Spelmansförbund det. Mig veterligt har ingen enda av våra 153 medlemmar lärt sig spela av Näcken. Men i Vingåker levde ända till år 1878 den siste spelmannen, som lärt sig sin konst av Näcken, och han var överlägsen alla andra. Hans namn var Olof August Widmark och om honom och några av hans många elever ska jag nu berätta.

Vingåkers Widmark var född den 5 april 1824 i Östra Vingåker. Han hade gott musikaliskt påbrå, ty hans fader, Olof Widmark, var orgelnist i Östra Vingåker och hans moder Britta Stina var född Lindroth och syster till en namnkunnig spelman Fredrik Lindroth, mest bekant under namnet Svinstu-Fredrik. Namnet hade han fått av det lilla stället Svinstugan, en kvarn under Krämbol, där han var mjölnare. Han kunde trolla, Svinstu-Fredrik, och det var sannerligen inte roligt att råka ut för den herrn. Men musikaliska pojkar hade han gott handlag med. Enligt traditionen förde han ner sina blivande elever under bron vid kvarnen tre torsdagsnätter å rad och lämnade dem där, för att de skulle få höra Näcken och lära av honom. Det var då sannerligen inget lätt inträdesprov för en liten 8-årig pys, och de flesta sprang också snart nog hem till sin mamma. Men den lille Olof August satt vid forsen, det skall ha varit vid Morjanå, de tre nätterna, ty han hade den riktiga, lidelsefulla kärleken till musiken.

Tidigt blev Olof August faderlös. Genom tillmötesgående från pastorsämbetet i V. Vingåker har jag fått reda på att orgelnistänkan Brita Stina Widmark med sina båda barn, Olof August, 10 år, och Anders Fredrik, 8 år, 1834 inflyttade från Ö:a till V:a Vingåker och bosatte sig i Munketorpsstugan på Gäringe rote. Om dem finns i kyrkboken antecknat: »Protest från Säfstaholm mot hennes intagande i roten.» Senare ströks denna anteckning och ersattes av följande: »Mjölnaren Linderöth lemnat skriftlig borgen att de ej skulle blifva roten till last.» Det är ett litet exempel på socialvård i Vingåker för något mer än 100 år sedan.

Vingåkers Widmark var gift 2 gånger, första gången med Stina Sofia Larsdotter från Sköldinge, som dog 1861, och andra gången med Beata Ersdotter,

också hon från Sköldinge. Hon överlevde sin man i 6 år. 6 barn föddes i dessa båda äktenskap. 2 dog i späda ålder, 2 flyttade till Västmanland, en till Ö:a Vingåker och den yngste Per August flyttade år 1887 vid 23 års ålder till Amerika.

År 1853 flyttade Olof August Widmark med hustru och 2 barn till Lilla Kulltorp, och här levde han till sin död den 13 maj 1878. Han var jordbrukare men först och främst spelman. Det gick inte att sköta dessa två sysslor samtidigt och följderna blev, att han till slut utarrenderade jorden och ägnade sig helt åt musiken. Han for omkring i bygden och lärde en hel del ungdomar att spela fiol. Utom i Vingåker hade han elever i St. Malm, Sköldinge, Lerbo och Floda. Han brukade stanna en månad eller sex veckor på en gård. Vid ett bröllop i Ramsta i Sköldinge skall Widmark ha uppträtt med icke mindre än 8 elever. Från dessa har hans repertoar, som var mycket omfattande, blivit upptecknad. Den omfattar marscher, polskor, valser och yngre dansmelodier. Några av marscherna hade han fått från militärmusiken, däribland en som är känd under namnet Vingåkers brudmarsch. Somliga av polskorna hade han själv komponerat. De är till största delen av 16-delstyp. Alla hans valser har en särskild prägel. Widmark gjorde nämligen om en stor del av de låtar, han fick höra, lade till en repris här, drog ifrån en där och »krusade ut» dem på ett tredje ställe.

Alla Widmarks elever är nu döda. Grosshandlare Gustaf Pettersson från Lerbo dog 1932 i Valla; Albert Gustafsson-Vall är också borta; Lars Erik Larsson i Pattala, Sköldinge, dog 1923; dennes spelmanskamrat Carl Erik Eriksson, Katrineholm, 1938, och den gamle Per Johan Andersson i Hissjö dog i Katrineholm 1948. Den som levde längst av hans elever var Axel Johansson, Smens Axel, som dog på ålderdomshemmet i Ö:a Vingåker 1949.

Alla hans elever skildrade Widmark som en allvarlig och tystlåten man. Näcken talade han aldrig om. När han spelat ett stycke och lät fiolen vila mot ena knät, gick hans blickar frånvarande bort mot ett fjärran mål. Han såg egendomlig ut och tittade ofta i marken, då han vandrade omkring. Han hörde under slutet av sin levnad illa, åtminstone låtsades han det. Han kom en gång till sin granne och bad att få låna en häst för att åka till V:a Vingåkers kyrka och begå Herrens Heliga nattvard. Denne svarade emellertid, att han behövde hästen själv på söndagen. »Tack ska Du ha, Holmgren» sa då Widmark. »Då kommer jag och Beata kl. 8 i morgon då.» Han fick mycket riktigt låna en häst.

Denna historia är ju inte precis bevis på någon blyghet i uppträdandet. Men just det var kännetecknande för Widmark. Han var också lite tafatt i sitt uppträdande, men det försvann helt och hållet, när han spelade, ty det gjorde han med både kraft och

eld. När västra stambanan byggdes ställde ingenjörerna till en bal i Vingåker och en av arrangörerna tillkallade Widmark som spelman. Vårdarna blev emellertid oroliga, när han kom, ty de trodde, att den enkla mannen inte skulle kunna klara musiken. »Det är bäst att skicka efter någon annan, eljest blir det spektakel av alltihop», sa' en av dem. En annan frågade då: »Kan du spela gubbe lilla?» Denne mumlade något om, att han kunde några gamla stycken och drog till med en vals. Alla såg genast lättade ut, och en av dem sa': »Du var allt mycket värre, än jag trodde.»

En annan gång hade Widmark sällskap med en vingåkrare på en resa till Norrköping. De skulle rasta i Simonstorp och tänkte hälsa på hos klockare Johansson, som var en välkänd fiolist. De båda spelmännen kände inte varann. När de kom fram till klockaren, blev denne ombedd att spela, och det gjorde han gärna, mycket och länge. Efter en lång stund frågade vingåkersbon, om inte hans följeslagare också kunde få spela. »Jo, det kan väl gå för sig», sa' Johansson något klentrogen. Widmark spelade då upp en polska med sådan kläm, att klockaren hoppade upp ur stolen, där han satt, och skrek: »Vad är det för en? Jag har allt tyckt jag kunde spela, men den här är mycket styvare.» Så kallade han på sin hustru och sa': »Mor, mor, kom in, vi har fått själve fan i stugan.» Så blev det presentation, och då fann man, att Widmarks far och klockare Johansson spelat tillsammans förr i tiden, och så blev de mycket goda vänner.

Nog kunde Widmark spela alltid. Alla hans elever har alltid med vördnad talat om honom. Den utmärkte folkmusikupptecknaren, folkskollärare A. P. Andersson, Berga, Vingåker, som år 1880 insände ett 60-tal melodier från Vingåkersbygden till Musikaliska Akademiens bibliotek, kallar Widmark för Södermanlands (måhända) skickligaste gehörsspelman. Angående Tyska klocko' skriver han: »Utom den förträffliga ton, Widmark kunde framlocka ur sin fiol, var det en egen klang, som jag ej förmår beskriva, som satte liv i alla, så att, då Tyska klockorna klingade från hans fiol, måste alla dansa.» De hade spelat tillsammans från år 1855 till 1870, så nog visste A. P. Andersson, vad han skrev.

Svensk-amerikanen K. Alex Carlsson har gett en idealiserad skildring av Vingåkers Widmark i sin bok I Öst- och Västerled. Han skildrar där, hur spelmannen blev bjuden till greven på Säfstaholm att spela för honom och hans gäster en tjugondag Knut. Och nu låter jag Alex Carlsson berätta:

Widmark var lång och mager, mörk i håret med en krans av svart skägg runt hakan. Folk sade, att han påminde om Abraham Lincoln. Ögonen lågo djupt och sågo forskande ut — de kunde se rakt igenom en människa, syntes det. När han kom in i salongen, kände han sig ovan och såg varken åt höger eller vänster, där han med fiolen under armen vid grevens sida stegade fram.

De fina herrskaperna undrade nog, hur det här skulle bli, och över somligas anleten drog småleenden liksom sägande: »Jo, nu skall ni få höra.»

Greven vände sig till sina gäster och sade:

— Ja, nu är spelmannen kommen och lång väg har han farit för att spela för oss. Ärade gäster, jag

föreställer eder Vingåkers Widmark, och jag är glad att han är här i kväll.

Widmark gjorde en stel bugning med nacken och satte sig ned samt började stämma fiolen. Han satt där och stämde och stämde samt knäppte och knäppte, nästan litet valhänt såg det ut. Han kunde inte få stämningen bra. Han drog löst med stråken, ruskade på huvudet och stämde igen. Gästerna, som uppmärksamst stodo eller sutto och väntade, började bli oroliga. Var det här spelmannen, som kunde spela som ingen annan? Inte såg han mycket ut, där han satt litet bortkommen och tafatt. En och annan fnissning hördes här och där, både åt greven och åt spelmannen i de grova kläderna.

Rätt som det var såg Widmark upp och lyfte på huvudet samt såg ut över de församlade. Nu lyste en glimt av humor i ögonen, försagdheten var borta, det lekte även en aning av trots i blicken. Han syntes växa och sorlet i salen tystnade.

Han reste sig upp i hela sin längd och slängde fiolen med en van rörelse under hakan, stråken kom upp och föll mjukt över strängarna. Nu var han sig själv, nu var han spelmannen, allt annat betydde ej något.

Genom salen ljöd musiken från hans fiol. Det var Vingåkers egen gammalvals, som Widmark spelade. Den hörde samman med bygden och hade gått i arv i mansåldrar. Vem som komponerat den visste ingen, men den blev aldrig gammal och utnött: den hörde bygden och folket till. Klangfull och ren ljöd musiken, och det var inte utan att det tårades i ögonen, det kunde inte hjälpas. Men det var inga sorgetårar, ty det log i ögonen på samma gång. Alla, som kunde dansa, svängde om, och de gamla sutto och nickade till takten, iakttagande spelmannen och de dansande paren. I dörrarna trängdes tjänstefolket långt ute i korridorerna, och i en öppning stod Widmarks kördräng i sin päls med mössan i hand och såg glad ut. Ja, Widmarken han kunde spela han, och i kväll spelade han som aldrig förut. Han skulle visa, vad han kunde, för herrskapen. De skulle både få lyssna och dansa i kväll.

När vingåkersvalsen var över och gästerna andfådda hämtade sig, var det en annan stämning i salen. Glädjen stod högt i tak, och alla voro glada i sinn. Greven själv såg belåten ut, och han nickade åt spelmannen liksom för att säga: »Var det inte det jag sade, att det finns bara en Vingåkers Widmark, och han är här i kväll.»

I sin lilla stuga å Lilla Kulltorp, V:a Vingåker, dog Widmark den 13 maj 1878.

Det berättas, att när han kände slutet nalkas, kallade han på sin yngste son Per August. Han reste sig mödosamt upp ur sängen och grep med darrande fingrar sin kära fiol, som under sjukdomstiden legat bredvid honom. Sedan spelade han sitt älsklingsstycke och viskade matt de sista orden som ett testamente åt sonen: »August, så skall låten tas.» Så dog spelmannen med fiolen i hand blott 54 år gammal.

Av Widmarks stuga finns nu intet kvar, men folket i trakten vet, var den legat. Sommaren 1947 fick jag besök av svensk-amerikanen K. Alex Carlsson från Chicago. Han var då hemma i Sverige på besök. I U. S. A. hade han träffat en sonson till August Widmark vid namn Oscar Widmark, som nu bor i

Chevelin, Minnesota. Per August Widmark tog med sig faderns notböcker, då han emigrerade till Amerika 1887. En av dessa notböcker hade Oscar Widmark i behåll och hade överlämnat den till Alex Carlsson. Denne frågade då mig, vad han skulle göra med notboken. Jag lyckades övertala honom att överlämna den till Södermanlands Spelmansförbunds arkiv, vilket han nu också gjort. Det var en värdefull gåva, och vi spelmän är mycket tacksamma mot den entusiastiske hembygdsvännen Alex Carlsson. Notboken innehåller 199 melodier, däribland 15 polonäser, 7 polskor, 29 valser, 31 fransäser, 9 marscher, 15 kadriljer, 4 galopper och 2 angläser. Är det något, som jag önskat och drömt om att få tillföra vårt arkiv, så är det en notbok av Vingåkers Widmark. Nu har min önskan gått i uppfyllelse. Notboken är visserligen defekt, men den har dock en gång i tiden tillhört den store Widmark och är av honom egenhändigt skriven. Förbundet har tackat Alex Carlsson genom att göra honom till hedersledamot i förbundet.

Förslaget att resa en minnessten över Olof August Widmark kom ursprungligen från Alex Carlsson, och i samråd med förslagsställaren är också platsen utsedd. Efter mycket letande hittade vi äntligen en lämplig sten i åkern några meter från den plats, där Widmarks stuga en gång legat.

Katrineholms Spelmanslag åtog sig att resa den. På fritid har lagets medlemmar baxat och rullat stenen till den avsedda platsen. Det var inget lätt arbete, det försäkrar jag. Men roligt var det. När vi sedan skulle resa den, brast kättingarna flera gånger, men även de besvären tog vi med jämnmod. Här har Katrineholms Spelmanslag offrat fritid och bekvämlighet och gjort ett gott arbete av bestående värde. Tack för den insatsen! Inskriften är bekostad av Spelmansförbundet.

En underlig man var han, August Widmark, en som lidelsefullt ägnade sig åt Musiken helt och fullt utan förbehåll. Han var en pionjär, som vi spelmän, som lever 100 år efter honom, har anledning att hedra. Allt offrade han ju för sin stora kärlek till Musiken. Huruvida han handlade rätt mot sig själv och sina närmaste, kan ju diskuteras. Krassa materialister och vissa musik- och estetsnobbar kan ju skratta åt honom, men vi spelmän har velat hedra honom och hans minne, och det tror vi oss ha gjort genom detta minnesmärke. Vi hoppas det kommer att bestå, ty materialet är det varaktigaste, vi har kunnat hitta på.

När jag kom till Katrineholm 1924, hade jag redan då börjat teckna upp folklåtar. Jag frågade då spelmän och bekanta, om det fanns några elever till den store Widmark i livet. Jag lyckades få reda på 3 st., efter vilka jag upptecknat över 100 låtar, och om dem ska jag här berätta något.

Carl-Erik Eriksson var född 1856 i Lind, Sköldinge socken. Vid tolv års ålder lärde han sig spela fiol för Karl August Lindblom från Skedevi och August Widmark i V:a Vingåker, två storspelmän, som övat stort inflytande på sina lärjungar i Östergötland och Sörmland. Sedan sitt sjuttonde år var Eriksson en mycket anlitad brölloppsspelman. Han spelade för det mesta tillsammans med en annan fiolspelman, Lars-Erik Larsson i Pattala, Sköldinge. Enligt många gamla personers samstämmiga utsago blev det fart och kläm i musiken, när Carl-Erik i Lind och Lars-

Erik i Pattala, under vilka namn de som spelmän var mest kända, spelade upp en gammal slängpolska, skänklåt eller gammal brudmarsch.

Om sina läromästare i fiolspelning hade Eriksson åtskilligt att berätta. Lindblom var sällan hemma i Rejmyre, där han bodde, utan vandrade omkring med sin lilla fiol, som kallades »getingen» på grund av sin vassa ton. Denna hade han med ett snöre fastbunden i sin rock på sina långa vandringar. Lindblom var notkunnig och som musikpedagog framstående. En duktig spelman var han också, men argstint och icke så lite råbarkad.

Widmark däremot var tystlåten, stillsam och inbunden och tittade ner i marken, även när han talade med folk. I likhet med alla andra gamla Sörmlandsspelmän berömde Eriksson hans spel och spelsätt, och sade, att han på sin tid var Södermanlands skickligaste spelman.

Även om en annan gammal spelman, benämnd »78-an», hade Carl-Erik i Lind mycket att berätta. »78-an» hette egentligen Winterros och var född i ett soldattorp i Västra Vingåker. Han blev sedan soldat med numret 78, och troligt är, att han fått sitt öknamn under knektiden. Enligt andra uppgifter gick han omkring och skröt med att han kunde spela 78 polskor, och då gick det ju lätt att få sig ett öknamn. När Eriksson träffade »78-an», var denne avdankad; arm och grå. Från Ängtorp i Floda, där han bodde, kom han ofta linkande med en vinglig kärra, i vilken fiolen

förvarades. Han var ofärdig och talade i näsan. Han ansåg dock själv, att han inte var halt, utan att hans vingliga gång berodde »på den sneda stöveln». — Någon dålig spelman var han nog inte. Efter en annan gammal spelman har jag upptecknat två gamla fina mollpolskor, som »78-an» lär ha spelat. Även knäpplåtar för förstämnd fiol kunde han spela.

Eriksson var till yrket lantbrukare. Han arrenderade först Lind och inköpte gården så småningom. År 1919 sålde han den och flyttade till Katrineholm. Där träffade jag honom 1932. Hans hustru hade då varit död i fyra år, och under denna tid hade han inte rört fiolen. När jag först träffade honom, klagade han och sade: »Nu är det slut med mitt spela.» Så småningom blev han dock intresserad av att få sina låtar räddade åt eftervärlden, och vid upprepade besök hos honom tecknade jag upp huvudparten av hans värdefulla melodier och hörde honom berätta om forna tiders bondbröllop och gillen.

Men Carl-Erik i Lind kunde också berätta om andra saker. Under hans ungdom var den manliga ungdomen från angränsande socknar ofta osams med varandra. Emellanåt blev det bataljer och slagsmål. Detta var särskilt fallet, när de blivande beväringarna tågade till Malmen med spelmannen i täten. Sköldinge »hökar» och Vingåkers »vargar» drabbade då ofta ihop.

Eriksson berättade också följande uppbyggliga historia, som tydligt visar det kärleksfulla förhållandet mellan invånarna i Västra Vingåker och Österåker i forna dagar.

En man från Vingåker vandrade en kall vinterdag på stranden av Oljaren. Han fick då höra nödrop ute från sjön och skyndade ut på isen för att få reda på vem som ropade på hjälp. Men när han kom närmare, förstod han av Österåkers-dialekten, att det var en karl från hans grannsocken, som skrek. Då yttrade han: »Jaså, är du en Österåkers-körp? Befall dig då i Herrens hand och kryp ned en gång till!» — Vi ska väl hoppas, att den stackars nödställda människan blev hulpen av någon, som var mer kärleksfull. Vingåkersvargen hjälpte honom emellertid inte.

Det var för mig synnerligen intressant att få tal del av den gamle spelmannens melodier. Han hade en stor repertoar, den gode Carl-Erik i Lind: sextondelspolskor, som han spelade i ovanligt sträng rytm och i mycket hastigt tempo, skänklåtar, som spelades, när maten bars in på bröllopet i forna dagar, gånglåtar och brudmarscher, av vilka en del spelades av spelmannen från hästryggen, kadriljer, som för c:a 100 år sedan ännu dansades i Sörmland, gamla sirliga valser, mest efter Widmark, och så förstås »tyska klocko», som han spelade i en lustig variant. 72 melodier lyckades jag teckna upp efter honom, och ändå sovrade jag kraftigt och tog endast med det äldsta och värdefullaste av hans rikhaltiga repertoar.

Rak i ryggen ännu i ålderns höst, ståtlig och vördnadsvärd med sitt gråa skägg, gick den gamle hederlige spelmannen ur tiden år 1938, 82 år gammal.

Per Johan Andersson var född i Nästorp, Floda socken, år 1853. Han lärde sig spela fiol själv och tog aldrig några lektioner. Hans bror Albert fick lära sig spela fiol för Widmark samtidigt med Carl-Erik i Lind. Denne Albert i Säby, under vilket namn han som spelman var mest känd, emigrerade i ungdomen

till Amerika och dog där. Widmark var stolt över dessa sina två elever och yttrade en gång: »Den där Carl-Erik i Lind och Albert i Säby de övergår snart mig.» Det tror jag dock inte, att de någonsin gjorde. »När bror min fick lektioner, var jag med och 'hunsas', och det är egentligen min enda lärdom i musik», sade Per Johan på äldre dagar. Trots att han aldrig fick någon undervisning i fiolspelning, spelade han dock ovanligt rent och mjukt under sin krafts dagar och kunde då även spela efter noter. Per Johan gick i skola i Bie för en skollärare Per Hökerberg, som även var duktig spelman, och troligt är att den äldre Per då lärde den yngre en hel del om musik.

I likhet med sin goda vän och spelmansbroder Eriksson hade Andersson också varit lantbrukare. Han arrenderade Hissjö gård, Floda socken, åren 1887—1915. Efter den tiden går han allmänt under namnet Per Johan i Hissjö. År 1929 flyttade han till Katrineholm.

Per Johan i Hissjö var bortåt 80 år, när jag träffade honom. Hans fingrar var då ännu kvicka och rörliga, och fiolen tog han ofta fram ur byrålådan och drog en Widmarksvals eller en gammal polska efter »78-an», »Spel-Erker i Bie» eller »Gummetorparn», tre gamla Floda-spelmän från förra århundradet. Artig, fin och försynt var han och rent ovanligt gästvänlig. När han bodde i Floda, var hans hem en samlingspunkt för traktens ungdom, och mången gammal Floda-bo har dansat efter hans musik i stortugan på Hissjö. Hans rara hustru var av samma kynne som han själv. De hade alltid mycket att ge andra trots sitt eget strävsamma liv. Deras ljusa lynne tog ingen skada av sorger och bekymmer, som kom dem till del i rikligt mått. Deras båda barn dog i sina bästa år, men sorgen bröt inte ner dem.

Per Johans rara gumma satt ofta och trampade takten och sjöng med, när han spelade. Hon dog 10 år före sin make. »Nu har jag inte mor hos mig, men jag spelar ändå, ty jag känner på mig, att hon tycker om att jag håller på med det», sa den gamle spelmannen på äldre dagar.

Per Johan var ända upp i 90-årsåldern märkvärdigt piggt och vaken, och det var roligt att se glimten i hans ögon, när han berättade någon spelmannssägen om Svinstu-Fredrik, Widmarks morbror.

Han hette egentligen Fredrik Lindroth och var mjölnare under Claestorp vid kvarnen Svinstugan, varav han fått sitt namn. Kvarnen försvann, när Kolsnaren och Viren år 1881 sänktes hela 2,1 m., men den gamla mjölnarstugan ligger kvar vid Krämbol än i dag. En stor filur var Svinstu-Fredrik. Han kunde spela fiol med bälgvantar på händerna, så att bord och bänkar dansade, trolla kunde han också som sagt och även skaffa igen sådant, som var stulet, men på vad sätt detta sista gick till vill jag inte tala om.

En gång åkte gamle greve Lewenhaupt på Claestorp dyster i hägen till Svinstugan för att läxa upp mjölnaren för någon försyndelse. Fredrik anade oråd och hade i samråd med mjölnardrängen vidtagit sina mått och steg. När greven inne i mjölnarstugan skulle börja ta honom i upptuktelse, låddes han, att han inte hörde på grund av det stora kvarnhjulet, som dunkade kraftigt. Greven höjde rösten, men då stampade Fredrik i golvet, talade och sade: »Töst, skvalta, så en kan höra, vad folk säger!» — och kvarnen stannade.

Mjörnardrängen hade nämligen samtidigt fått ett tecken och stannat kvarnen, men det visste inte greven. Denne hade ju hört talas om mjölnarens förmåga att kunna trolla, och nu fick han ju ett tydligt bevis härpå. Följden blev, att grevens allvarliga förmaningstal blev betydligt mildare i tonen än som från början varit avsett, och det var just syftet med Fredriks »trolleri» den gången.

En annan gång gick det däremot illa för Svinstu-Fredrik. På Västra Vingåkers kyrkogård skulle han en kväll ta reda på en »döing», en självspilling. Vad han skulle ha den till, visste inte Per Johan, men som trollkunnig hade han ju givetvis användning för slikt. Widmark var med och stod på avstånd och såg på. Hur det avlöpte, berättade han sedan för Per Johan i Hissjö, och nu låter jag denne berätta vidare:

»Fredrik mumlade en besvärjelse, tog upp 'döingen' och tog vara på det han ville ha och lade honom åter i graven. Men för att den döde skulle hålla sig lugn, fordrades ytterligare en besvärjelse. Om nu 'Svinstugen' gjorde detta ofullständigt eller glömde bort det helt och hållet, vet varken Widmark eller jag. Expeditionen avlöpte emellertid så, att Fredrik av 'döingen' fick sig en hejdundrande örfil, som gjorde honom underlig under hans återstående livstid.»

Många låtar från sin ungdom kom Per Johan ihåg. Ett 50-tal har tecknats upp efter honom. Mången melodi hade han glömt på ålderns dar, och det var ju inte så underligt, men då komponerade han nya i stället, låtar med schwung och kraft och kläm i. Till sin 80-årsdag svarvade han ihop en vals, helt i Widmarks stil med prydnadsfigurer, pralldrillar och grannlåt. Han var också vid 79 års ålder med i en kompositionstävlan, där eliten av Sörmlands spelmän träffades på Stenhammar i juli 1935. Då fick han pris av prins Wilhelm. Per Johan bockade sig och såg glad ut, och det gjorde även jag, som hade det nöjet att sitta med bland prisdomarna.

För några år sedan gick jag till Per Johan med en blomma i ena handen och fiollådan i den andra och bockade mig djupt för honom, ty då fyllde han 90 år. Hans kära fiol kom fram. Sedan han häktat av stärkekragen och dess tillbehör, fick han fejlan att sitta fast bättre och drog så en låt, som jag inte förr hört. Sannerligen hade inte födelsedagsbarnet komponerat en ny låt, en sextondelspolska i gammal sörmländsk stil, här och där synkoperad och utstyrd med lite prydnadsfigurer, där det passade sig! Jag tecknade upp låten, som nu i spelmanskretsar allmänt går under namnet »Per Johans polska» och är ofta spelad.

Per Johan i Hissjö dog våren 1948, över 94 år gammal.

Axel Johansson, Smens Axel, var en enstöring, som levde hela sitt liv i U:a Vingåker. Han var smed under Sjöholm och bodde i en liten stuga vid Stettins banvaktstuga. Han var ofärdig men klarade sig själv under så gott som hela sin långa levnad. Han spelade hårt, kärvt och manhaftigt en hel del bekanta Widmarkslåtar, som jag vid mina besök hos honom redan tecknat upp.

Han levde, när vi avtäckte minnesstenen över Widmark, men kunde inte närvara på grund av ålderdoms-krämpor. Om sin läromästare, August Widmark,

Seth Carlsson.

Förbundets
1:e ordförande
åren 1925—31.

Hågkomster från Södermanlands Spelmansförbunds barndom

Riksspelman Jon Erik Öst, som reste omkring i Södermanland omkring åren 1922 och då spelade och berättade om gammal folkmusik, återuppväckte intresset för den gamla svenska folkmusiken inom landskapet. Han tog reda på de spelmän som fanns, och mid-sommarhelgen 1922 anordnades i Malmköping en stor spelmanstävling, folkdansuppvissning m. m.

Till midsommaren 1925 utfärdades ett upprop undertecknat av museiuppsyningsmannen Ernst Granhammar, Stockholm, — infödd sörmlänning och med ett brinnande intresse för folkmusiken, — samt av några spelmän, vari föreslogs ett sammanträffande i Malmköping för att söka komma till resultat och bilda Södermanlands Spelmansförbund. Efter en uppspelning för en intresserad publik samlades spelmännen — ett 30-tal — och diskuterade frågan om huruvida ett spelmansförbund skulle bildas. Enigheten om dess bildande var 100-procentig. Styrelse valdes och stadgeförlag utarbetades. I den första styrelsen invaldes Gustaf Wetter, C. G. Axelsson, Bernhard Boström, Axel Wester och undertecknad.

Ja, så var då spelmansförbundet bildat och det gällde att taga itu med arbetet. Det första årsmötet hölls i Nyköping, där även en uppspelning företogs i läroverkets högtidssal. Inkomsten blev inte precis överväldigande, ty sedan lokalhyra, nöjesskatt, annonser och affischer betalats, fingo deltagande spelmän själva bekosta resa och uppehälle för sin medverkan. Men inte voro de ledsna för en sådan sak. Humöret var glatt och sänjan god.

talade han med vördnad och beundran. Han dog sommaren 1949 och var då över 90 år.

Med honom gick den store Widmarks siste lärjunge ur tiden. Genom Carl-Erik i Lind, Per Johan i Hissjö och Smens Axel hade då i Katrineholms-trakten levat en muntlig spelmanstradition i toner från lärare till elev under ett helt sekel. Det är nog ganska unikt. Nu är alla Widmarks lärjungar döda, men deras låtar lever, och Södermanlands nu levande spelmän ska ansvara för att dessa låtar inte får dö.

Gustaf Wetter.

En god och glad spelman: Hjalmar Björklund, Oxelösund.

Så utfärdades ett upprop med inbjudan till alla sörmäländska spelmän att samlas till spelmanstävling på Julita skans en augustisöndag 1927. Instrument: fiol, klarinett, nyckelharpa, psalmodikon eller mungiga (obs. ej munspel ty det är något helt annat). Melodier som skulle spelas: polskor, brudmarscher, gamla vismelodier, gammalvalser och om det möjligen fanns någon gammal vallåt.

Tävlingsdagen ingick med strålande vackert väder. En över förväntan talrik publik hade infunnit sig och 30—40 spelmän hade anmält sitt deltagande. Det gällde ju en tävling där bl. a. en utmärkt fiol skänkts som pris av en fiolbyggare Åberg. En prisnämnd som skulle bedöma spelmännens prestationer var tillsatt och bestod av på området kunniga män, som icke tillhörde spelmanförbundet. En musikestrad var uppförd varifrån spelmännen utförde sina melodier. En del spelmän spelade bra, en del bättre och en del voro kanske inte riktigt så lyckade, men så kunde man väl inte begära eller få ha för stora anspråk på dem, ty det var väl i allmänhet första gången de uppträdde inför en så pass stor publik, så rampfebern kanske invercade för en del och så var det förstås priserna som hägrade. Givetvis så var ju inte alla melodier som spelades så lyckade. En del hade nog för modern anstrykning och hörde kanske inte hemma på en dylik stämman. Och nog kanske vi som anordnare av stämman kunde gjort en hel del bättre, men vi hade ju ingen erfarenhet, utan gjorde så gott vi kunde och publiken visade stort intresse för spelmännen och översåg välvilligt med vad som brast. Stämman började klockan 1 e. m. och avslutades med prisutdelning omkring klockan 6. Varje spelman fick spela högst 3 låtar, så det drog ju om innan alla uppträtt och prisnämnden avslutat sitt granskningsarbete.

Stämman var i ekonomiskt avseende lyckad för förbundet som fick en liten kassa varigenom resekostnaderna för de deltagande spelmännen tillfullo kunde betalas. Någon ersättning för själva spelet lämnades däremot icke. Styrelsen lät år 1927 prägla

det medlemsmärke som tilldelas varje medlem. Samma år lämnades anslag om c:a 150 kronor till Arvika Musikskola, vilket sedan skedde många år framåt.

Påföljande år, 1928, anordnades ånyo en spelmanstävling vid Julita. Vi hade skött oss så bra att löjtnant Bäckström bekostade virke och uppförande av musikestrad samt en hel mängd bänkar för publiken att sitta på under uppspelningen. Från Nordiska museet i Stockholm hade vi fått låna dess högtalareanläggning, varigenom musiken kunde höras av alla, och det var ju roligt, ty enligt tidningsuppgifterna skulle c:a 10,000 personer den dagen hava besökt Julitastämman. Alla kanske inte betalade inträde till stämman, ty musiken hördes ju vida omkring tack vare högtalaraggregatet, men det visade att det fanns ett stort intresse för den gamla folkmusiken. Till denna stämman voro 52 spelmän anmälda. Den äldste 77 år och den yngste 10 år.

Att spelskickligheten gått oerhört framåt sedan den första spelmanstämman och den som hålles denna sommar 1950, därom råder ingen tvekan. Men huru skickliga spelmännen av i dag än må vara, så saknar jag dock de gamla spelmännen. Deras sätt att spela de gamla polskorna och valserna får man numera knappast se eller höra — möjligen när gamle Björklund från Oxelösund spelar sina polskor.

Han är väl förmodligen den äldste spelmannen i Södermanlands Spelmansförbund nu. Alla de gamla präktiga spelmännen ha gått bort. En Anders Andersson, i Lästringe socken, som spelade sin förnämliga Lästringe gånglåt och sina fina polskor och med en oefterhämlig stråkföring. Och vilken ståtlig typ han var med sitt långa kritvita skägg! Så hade vi A. F. Bergström från Tystberga med sin gökpoliska och steklåt samt visa. Han var också en ståtlig spelman.

Vi hade också en muraremästare Albert Boström från Skogshyddan i Floda socken. Han var en överdängare att spela, framför allt gammalvalser, och polskor hade han många, brudmarscher även — bland andra Österåkers brudmarsch. De här omnämnda jämte Björklund voro med sedan spelmanförbundets början. De deltog alltid flitigt i förbundets stämmor för vilket förbundet också är dem stor tack skyldigt. Många flera spelmän kunde ju uppräknas, men jag har endast nämnt dem som voro bland de äldsta.

Södermanlands Spelmansförbund var ju också det första *spelmanförbund* som tog till sin uppgift att bevara den gamla svenska folkmusiken. Glädjande nog så har nu inom de flesta landskap bildats dylika spelmanförbund och -gillen.

Visst var det en hel del arbete och bekymmer att vara ordförande i det nybildade spelmanförbundet, men styrelseledamöterna voro mig på allt sätt behjälpliga för att vi skulle nå ett gott resultat, och är jag dem därför stor tack skyldig. En person, som då ej tillhörde styrelsen, men som alltid offrade mycken tid och arbete vid förbundets stämmor, — Arvid Johansson, då för tiden bosatt i Vässinge, — vill jag även tacka för allt han gjorde av oegennyttigt arbete.

Ja det är nog mycket som jag glömt och mycket som kunnat skrivas mera om den tid jag hade nöjet vara spelmanförbundets ordförande, men jag skall nu avsluta med ett tack för den tid jag tillhörde styrelsen och vill önska Södermanlands Spelmansförbund en lyckosam och framgångsrik framtid.

Zornmärket

Av Sven Axéll (Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur)

Zornmärket — behöver man väl fråga en spelman vad det är? Jag skulle inte tro det, men det kanske kunde vara av intresse för alla att få veta ursprunget och utvecklingen av märket.

År 1910 hade Anders Zorn och Nils Andersson inbjudit de främsta av landets spelmän till en Riksspelmansstämma på Skansen i början av augusti månad. Varje deltagare erhöll ett för detta ändamål av Zorn komponerat märke utfört i silver — det var den första utdelningen av det märke som nu bland spelmän är allmänt känt under benämningen »Zornmärket». De som voro med 1910 äro nu grånade män — om de ej lämnat detta jordiska — och de bevarar detta märke som en dyrbarhet och bär det med stolthet. Det var ju speciellt gjort för denna stämma och har ej av Zorn utdelats vid någon annan.

Ris-Kerstin från Blecket, Rättvik, erhöll dock märket något år senare, men då var det utfört i rent guld. Hon blev kallad till Zorngården för att där låta höra sina låtar på kohorn — hon var känd som en av Dalarnas främsta hornblåeskor. Olof Andersson besökte henne i början av 1920-talet och då berättade hon detta för honom. Ensam vågade hon inte bege sig ut på en så lång resa, utan »gubben sin» skulle hon ha med sig och han var naturligtvis också välkommen. Vid ankomsten till Zorngården blev det riklig traktering och hon fick blåsa sina låtar för de församlade, bland vilka också märktes Nils Andersson. Zorn överlämnade guldmärket till henne, men dessutom erhöilo de ersättning för resan samt kost och logi och därutöver 10 kronor, vilket på den tiden var en rätt betydlig summa. Man förstår att hon var synnerligen imponerad av den fina utmärkelsen och den storslagna ersättningen.

Någon gång år 1930 sammanträffade Svenska Ungdomsringens dåvarande ordförande Gustaf Karlson med fru Emma Zorn, varvid märket kom på tal. Resultatet blev att Ungdomsringen av henne erhöil ett gåvobrev på märket med uppdrag att förvalta och utdela detsamma till därtill förtjänta spelmän.

Så hade då detta så utomordentligt vackra och konstnärligt komponerade märke blivit på nytt upptaget att sporra och uppmuntra spelmännen i deras strävan att bevara vår svenska spelmans-tradition.

För att utdelningen av märket skulle kunna ske under bestämda former utarbetades särskilda

statuter för detsamma. Följande utdrag ur dessa bör i någon mån visa, vilka krav som ställs på spelmännen för erhållande av Zornmärket, vilket finnes i tre valörer: brons, silver och guld. Märket utdelas av styrelsen för Svenska Ungdomsringen för Bygdekultur genom en därtill av riksstyrelsen utsedd Bedömningsnämnd, bestående av tre för bygdemusikens bedömande särskilt kvalificerade personer jämte ledaren för Ungdomsringens musiksektion. *Bronsmärket* utdelas för kunskap i och förståelse för bygdemusiken, dess karaktär och stämning och för förståelse för den teknik, som här kommer till användning om melodierna skola rätt återgivnas, samt för sådan färdighet å respektive instrument, som erfordras för att klang och stämning i bygdemusiken skall rätt framträda. *Silvermärket*, med vilket följer titeln »riksspelman», utdelas till spelman, som vid uppfyllandet av de krav vilka fordras för erhållande av bronsmärket visat särskild skicklighet i utförandet av folkmusik, varvid skall vid bedömandet hänsyn tagas till om vederbörande ådagalagt intresse för upptecknandet av äldre melodier samt på ett eller annat sätt verkat för höjandet av intresset för och kunskapen om svensk bygdemusik. Vid bedömningen av spelmannens prestationer vid uppspelning för såväl brons- som silvermärket tages hänsyn till: låtens värde, renhet, ton, teknik, stil, rytm och karaktär samt »egen komposition». *Guldmärket* utdelas direkt av Svenska Ungdomsringens styrelse efter hörande av sektionsledaren, som bör i ärendet höra bedömningsnämnden och därefter avge skriftligt utlåtande. Guldmärket kan endast tilldelas person som nedlagt ett särskilt förtjänstfullt arbete för befrämjandet av folkmusiken.

1945 instiftades en plakett med avbildning av Zornmärket vilken kan utdelas »till förtjänt spelman, som icke prövats av Bedömningsnämnden, men som är känd för skicklighet i eller intresse för folkmusik... i brons eller silver».

Den första riksspelmansstämman där Zornmärket utdelades av Ungdomsringen var i Västerås 1933. Därefter har stämmor hållits mest varje år i skilda landskap från Lappland ända ned till Skåne. Södermanland hade sin första uppspelning för Zornmärket i Malmköping 1938.

Bedömningsnämndens arbete är inte alltid så lätt. Det gäller ju i många fall inte bara att bedöma framförandet av låtarna, utan uppgifter

måste införskaffas om spelmannens repertoar och hans arbete för övrigt till folkmusikens gagn. I de flesta fall kan dessa uppgifter erhållas av den ledamot som är utsedd av landskapets spelmansförbund, men då ingen sådan finns, har det varit tillfällen då det erfordrats andra utvägar för att ett rättvist beslut skulle kunna fattas.

Det är dock ett verkligt nöje att vara med vid dessa uppspelningar. Då spelmannens värsta nervositet givit med sig, har censorerna många gånger

lyckats plocka fram riktiga pärlor ur deras instrument.

Alla för svensk folkmusik intresserade bör ha all anledning att vara tacksamma mot vårt lands store konstnär Anders Zorn, som gett oss detta spelmansmärke, som eggat och uppmuntrar våra spelmän i deras verksamhet för svensk spelmanstradition samt bevarandet och förnyandet av vår folkliga musikskatt.

Spelmansstämmor 1950:

Stockholms Spelmansgille (ordf. Henry Arnstad, Teknologgatan 5, Stockholm). Spelmansstämma d. 11 juni på *Skansen*, i samarbete med Svenska Ungd. Ringens Stockholms-distrikt. Prel. spelmansträffar: 3 sept., 1 okt., 5 nov. och 10 dec. å restaurant Fjädern (mitt emot Kungl. Tennishallen).

Södermanlands Spelmansförbund (ordf. Gustaf Wetter, Dalagatan 15, Katrineholm). Spelmansstämma (25-årsjubileum) vid *Julita Skans* d. 1 och 2 juli. Spelmansstämma i *Sparreholm* d. 9 juli.

Östergötlands Spelmansförbund (ordf. Sven Hardahl, Södra Strömgatan 18, Norrköping). Spelmansstämma i *Finspång* d. 17 och 18 juni. Spelmansstämma i östra Östergötland någon gång i augusti i samarbete med Hembygdsringen.

Hallands Spelmansförbund (ordf. H. Holmers, *Heberg*). Medverkan vid S. L. U:s Riksting i *Halmstad* d. 11 juni.

Medelpads Folkmusikförbund (ordf. L. E. Forslin, Borgsjö prästgård, *Erikslund*). Spelmansstämma i *Stöde* d. 5—6 aug. Uppspelning för Zorn-märket.

Dalarnas Spelmansförbund (ordf. Carl Pihlström, Kärregatan 4, *Mellerud*). Spelmansstämma i *Bengtstors* d. 30 juli. Spelmansstämma i *Mellerud* någon gång i augusti.

Uplands Spelmansförbund (ordf. E. G. Hägg, S:t Johannesgatan 5 A, *Uppsala*). Medverkan vid *Viksta*

Slott (Folkbildningens dag) d. 4 juni. Event. en spelmansstämma i *Furuvik* under sommaren. Spelmansstämma i *Uppsala* d. 12 nov.

Dalarnas Spelmansförbund (ordf. Knis-Karl Aronsson, *Tibble, Leksand*). Spelmansförbundets årsmöte i samband med resa till *Lillehammer, Norge*, d. 16—19 juni. Traditionell spelmansstämma i *Leksand* i anslutning till kapprodden med kyrkbåtar, d. 9 juli. Riksspelmansstämma i *Leksand* d. 13—17 juli, anordnas av Svenska Ungdomsringen och Sveriges Spelmäns Riksstyrelse. »*Himlaspelet*» premiär d. 14 juli.

Gotlands Spelmansförbund (ordf. Karl Hägg, *Bjärge*). Spelmansstämma å *Lojsta slott* midsommardagen. Event. uppspelningar i *Visby* eller *Hemse* i sept.

Bland de större samlingar av sörmländsk folkmusik som utkommit i tryck kan även nämnas *Södermanlands Fornminnesförening*: Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria, häfte X och XI (utg. Sthlm 1899). Dessa båda häften innehålla omkring 400 folkmelodier, vilka av K. P. *Leffler* upptecknades i norra Södermanland våren 1898.

Spelmansförbundets styrelse 1950:

Ordförande: Folkskollärare Gustaf Wetter, Katrineholm.

Kassör: Maskinist Konrad Eriksson, Katrineholm.

Sekreterare: Musikkonsulent Jan Martin Johansson, Bromma.

v. Ordförande: Godsägare Ivar Hultström, Flodafors.

v. Sekreterare: f. Lantbrukare Arvid Johansson, Katrineholm.

Suppleanter: Tjänsteman Thure Wedberg, Katrineholm. Målarmästare C. G. Axelsson, Flodafors, maskinarbete Gustaf Lodin, Älvsjö.

Revisorer: Köpman Evert Melin, Skogstorp. Möbelsnickare Alvar Thorsell, Skogstorp.

Södermanlands Spelmansförbunds medlemsmatrikel d. 1 juni 1950

1:e Hedersledamot

H. K. H. Prins WILHELM, Stenhammar, Flen.

Hedersledamöter

Andersson, Olof, redaktör, f. 23. 8. 1884, (1936). S:t Eriks-
gatan 97, *Stockholm*, tel. 33 17 17. Zornmärket i guld.
Axelsson, Carl Gustaf, målarmästare, f. 23. 5. 1892, (1925).
Flodafors, tel. 14.
Boström, Bernhard, murare, f. 15. 6. 1889, (1925). Fortuna-
gatan 43, *Katrineholm*, tel. 159.
Carlsson, K. Alex, byggnadssnickare, (1948). Chicago 13,
3214, North Wilton ave, Ills. U. S. A.
Carlson, Seth, godsägare, f. 3. 10. 1884, (1925). Vinäs,
Gamleby.
Eriksson, Nils, disponent, f. 14. 3. 1891, (1946). Flenmo,
Mellösa, tel. 88.
Granhammar, Vivan, fru, f. 21. 10. 1882, (1929). Villa Sol-
haga, *Sparreholm*, tel. 106.
Hammar skjöld, Bo, landshövding, f. 3. 6. 1891, (1944). *Ny-
köping*.
Hultström, Ivar, godsäg., f. 24. 11. 1890, (1927). Fors Säteri,
Flodafors, tel. 4. Zornmärket i guld 1946, *Stockholm*.

Johansson, Erik Arvid, lantbrukare, f. d., f. 17. 9. 1882,
(1925). Eriksbergsvägen 12, *Katrineholm*, tel. 2528.
Kjellström, Sven, professor, f. 30. 3. 1875, (1936). Svea-
vägen 117, *Stockholm*, tel. 33 98 95. Zornmärket i guld.
Lagerqvist, Marshall, fil. d.r., f. . . . , (1946). Nor-
diska Museet, *Stockholm*.
Lindblom, Andreas, professor, f. 8. 2. 1889, (1944). Nor-
diska Museet, *Stockholm*.
Pettersson, Jakob, borgmästare, f. d., f. . . . , (1947).
Södertälje, tel. 321 78.
Schnell, C. Ivar, landsantikvarie, f. 18. 12. 1904, (1945).
Ö. Kyrkogatan 8, *Nyköping*, tel. 1693.
Sporr, Karl, fil. kand., f. 21. 2. 1887, (1945). S:t Eriksgatan
32 B, *Stockholm*, tel. 51 84 14.
Wetter, Gustaf, folkskollärare, f. 3. 4. 1901, (1925). Dalag. 15,
Katrineholm, tel. 810. Zornmärket i guld 1948, *Malmö*.
Öst, Jon Erik, spelman, f. 8. 5. 1885, (1925). *Meselefors*.
Zornmärket i guld.

Aktiva medlemmar

(Zornmärket: S = silver, B = brons)

Ahlberg, Karl Rickard, smed, f. 17. 4. 1887, (1927). Lövsta,
Sködinge. S Malmköping 1938.
Andersson, Alfred, herr, f. 25. 10. 1869, (1931). Svaneberg, *Flen*.
Andersson, Arthur, skogvaktare, f. 18. 7. 1905, (1947). V.
Granhed, Ö. Granhed, tel. V. Granhed 2.
Andersson, Axel E., grovarbetare, f. 29. 10. 1909, (1936).
Björkhem, *Uadsbro*, tel. 44. S Flen 1945.
Andersson, Erik, maskinist, f. 26. 1. 1890, (1947). Tegnér-
vägen 44 A, *Katrineholm*.
Andersson, Ernfrid, gjutare, f. 5. 8. 1905, (1949). Torggatan
1 B, *Katrineholm*.
Andersson, Ernst Arthur, köpman, f. 17. 6. 1902, (1945). Sot-
holmsvägen 26, *Enskede*, tel. 49 18 65 (Sthlm).
Andersson, Evald, lantbrukare, f. 14. 10. 1869, (1934). Åsta,
Björnlunda, tel. 58.
Andersson, J. E., skräddare, f. d., f. 23. 10. 1862, (1931).
Hemgården, *Nyköping*.
Andersson, Karl Gustaf, herr, f. 9. 1. 1883, (1928). Hjärneg.
12, c/o Rydensjö, *Eskilstuna*, tel. 387 08. B Flen 1945.
Andersson, Knut, chaufför, f. 19. 10. 1919, (1949). Oppunda-
vägen 39, *Katrineholm*.
Andersson, Lars, lutsångare, f. 7. 10. 1906, (1950). Nytorp,
Skogstorp, tel. 251 89 (Eskilstuna).
Arnberg, Matts, fil. kand., amanuens, f. 18. 10. 1918, (1949).
Kyrkvägen 34, *Lidingö*, tel. 65 21 83 (Sthlm).
Axell, Sven, bibliotekstjänsteman, f. 30. 7. 1907, (1947).
Nobelbiblioteket, Börshuset, *Stockholm*, tel. 11 57 75.
Axelsson, Karl Axel, lantbrukare, f. d., f. 12. 2. 1869, (1936).
Östtorp, Husby, *Råby*, tel. 24.
Berglund, Sven A., hemmansägare, f. 22. 5. 1891, (1944).
Ingesspjuta, *Eskilstuna*, tel. 131 45. B Flen 1945.
Bergsten, Eric, dir. f. 16. 10. 1894, (1943). Gustaf Lund-
bergs väg 1, S. Ångby, tel. 37 17 14 (Sthlm).
Bergsten, Ingeborg, fru, f. 8. 9. 1897, (1945). Gustaf Lund-
bergs väg 1, S. Ångby, tel. 37 17 14 (Sthlm).
Bergström, Karl, byggnadssnickare, f. 28. 1. 1895, (1949).
Fack 45, *Stjärnhov*.
Björklund, Hjalmar, järnverksarbetare, f. d., f. 21. 11. 1871,
(1925). Föreningsvägen 14, *Oxelösund*. S Flen 1945.
Blomquist, K. A., murare, f. 30. 5. 1871, (1944). Blombacka, *Årila*.
Bohlin, Ivan, metallarbetare, f. 16. 11. 1894, (1943). Gräns-
gatan 12, *Eskilstuna*, tel. 382 54.
Carlsson, Bertil, möbelsnickare, f. 12. 5. 1913, (1933). Gri-
bergsgatan 22, *Flen*, tel. 516.
Carlsson, Uno, lantbrukare, f. 25. 2. 1893, (1950). Dambro
Gård, *Sparreholm*, tel. 32.
Carlsson, C. H., smed, f. 16. 7. 1869, (1930). Centrum,
Kappsta, tel. 32 och 19.
Carlö, John August, ing., f. 28. 11. 1892, (1928). Upplandsg.
65, 5 tr., *Stockholm*, tel. 30 43 46. S Stockholm 1946.

Carseberg, Bernt W., representant, f. 1. 8. 1925, (1949).
Karlavägen 3, *Tumba*.
Cedervall, Gunnar, förman, f. 8. 11. 1911, (1944). Box 24,
Örnsköldsvik.
Claesson, Georg, fabrikör, f. 7. 1. 1901, (1947). Vasavägen
34, *Katrineholm*, tel. 744.
Claesson, Ingvar, svetsare, f. 12. 4. 1906, (1947). Vasavägen
46, *Katrineholm*.
Edvardson, Nils G., ingenjör, f. 9. 8. 1917, (1950). Grund-
läggargvägen 19, *Bromma*, tel. 25 26 75 (Sthlm).
Ek, Birger, svetsare, f. 7. 7. 1901, (1934). Västermarksgatan
32, *Eskilstuna*.
Eklund, Eric Martin, handl., f. 11. 3. 1891, (1925). Skogs-
borg, *Skogstorp*, tel. 250 24 (Eskilstuna). B Västerås 1930.
Ekman, John, herr, f. 5. 2. 1897, (1945). Hemgården 61,
Katrineholm.
Emanuelsson, Martin, järnvägstjänsteman, f. 15. 2. 1895,
(1944). Uthamn 9 B, *Södertälje* 2, tel. 347 91.
Emanuelsson, Stig, herr, f. 16. 12. 1926, (). Uthamn 9 B,
Södertälje 2, tel. 347 91.
Engman, Bernhard, chefred., f. d., f. 21. 5. 1885, (1946).
Villa Solhaga, *Sparreholm*, tel. 106.
Engman, Gerhard, verkställare, f. 11. 12. 1891, (1947). Råda
Villasamhälle, *Mölnlycke*.
Enholm, Erik, avsynare, f. 8. 1. 1906, (1947). Åsporten 9,
Katrineholm, tel. 2517.
Eriksson, Anders Gustaf, lantbrukare, f. d., f. 21. 6. 1872,
(1936). Västanås 4, *Ualla*, tel. 91.
Eriksson, Carl Erik, byggnadssnickare, f. 12. 10. 1892, (1937).
Grängsgatan 20 D, *Eskilstuna*. B Malmköping 1938.
Eriksson, Edvin, herr, f. 20. 9. 1904, (1945). Hasselbacken,
Sparreholm.
Ericsson, Hildur Elisabet, fru, f. 15. 2. 1901, (1946). Smedje-
gatan 27, *Eskilstuna*, tel. 329 26.
Ericsson, Konrad, maskinist, f. 13. 12. 1894, (1945). Närkes-
gatan 9, *Katrineholm*, tel. 862.
Ericsson, Stig, tjänsteman, f. 4. 5. 1920, (1945). Getfots-
vägen 56, 1 tr., *Enskede*, tel. 49 61 89 (Sthlm).
Fogelström, Erik A. L., tågmästare, f. d., f. 4. 11. 1881,
(1943). Karlavägen 42, 3 tr., *Stockholm*, tel. 62 95 72.
B Stockholm 1946.
Forsberg, E. Artur, förman, f. 19. 1. 1907, (1945). Köpman-
gatan 4, *Katrineholm*, tel. 1564 (c/o Holm).
Forsberg, Philip, folkskollärare, f. 12. 2. 1886, (1944). *Björn-
lunda*, tel. 54.
Forsberg, Sven, chaufför, f. 26. 8. 1892, (1929). Dalbo,
Uadsbro, tel. 54. S Flen 1945.
Forsman, Richard, spelman, f. . . . 1870, (1948). Box 932,
Oxelösund, tel. 815.
Fransson, Eric Oscar, snickare, f. 1. 5. 1898, (1932). Höga-
lidsgatan 9, *Eskilstuna*, tel. 344 51.

- Friberg, Carl Henrik, polisman, f. d., f. 24. 1. 1887, (1946). Hästholmsvägen 17, *Stockholm*, tel. 43 93 41.
- Fähræus, Torsten, ingenjör, f. 22. 1. 1917, (1950). Arkadvägen 1, *Johanneshov*, tel. 48 43 42 (Sthlm).
- Gedin, Bror Elis, författare, f. 12. 1. 1902, (1936). Turingev. 76, *Älvsjö* 2, tel. 47 10 64 (Sthlm). B Stockholm 1946.
- Gogman, Arvid, smed, f. 15. 9. 1877, (1940). Åkersberga, *Bettna*.
- Gunnarsson, Gösta, sadelmakare, f. 4. 8. 1921, (1947). Bjurstorpssgatan 5, *Katrineholm*, tel. 1988.
- Hallén, Erik, snickare, f. 24. 11. 1880, (1939). Fagerbjörk B 51, *Södertälje*.
- Hallén, Erik K., byggnadsingenjör, f. 6. 5. 1917, (1943). Tappgatan 22, *Södertälje*, tel. 334 63.
- Hammarin, Kurt Axel, köpman, f. 26. 7. 1918, (). Högalid, *Flen*, tel. 66.
- Hedlund, Thure, kärntorkare, f. 8. 3. 1917, (1947). Tegnérsvägen 44 A, *Katrineholm*.
- Helén, Eric, distributionschef, Dalagatan 36, *Katrineholm*, tel. 2240.
- Hellman, Olof Hj., skolvaktmästare, f. 28. 10. 1889, (1940). Ringvägen 23, *Stockholm*, tel. 42 44 33.
- Hjertzell, Nils, herr, Lina bruk, *Södertälje*, (1948).
- Holst, K. Gunnar, syssloman, f. 4. 10. 1899, (1947). Malungsvägen 25, *Nockeby*, tel. 25 38 79 (Sthlm).
- Hylbom, Olle, kammarmusiker, f. 4. 5. 1912, (1949). Västmannagatan 22, 1 tr., *Stockholm*, tel. 32 62 31.
- Hägg, Nils, revisor, f. 23. 4. 1875, (1945). Vattenledningsvägen 71, *Midсомmarkransen*, tel. 45 42 18 (Sthlm). Zornmärket i guld 1946, *Stockholm*.
- Johansson, Göte, jordbruksarbetare, f. 30. 12. 1925, (1948). Viby, *Bettna*.
- Johansson, Jan Martin, musikkonsulent, f. 17. 5. 1916, (1942). Ritarvägen 22, 1 tr., *Bromma*, tel. 26 76 38 (Sthlm). S Flen 1945.
- Johansson, John, möbelhandlande, f. d., f. 26. 2. 1870, (1932). Bievägen 12 C, *Katrineholm*.
- Johansson, Per Gustav, möbelsnickare, f. 10. 2. 1879, (1948). Hornsgatan 151, 4 tr., *Stockholm*, tel. 40 46 10.
- Johansson, Sigfrid, järnvägstjänsteman, f. d., f. 15. 2. 1882, (1943). Björkbyvägen 6, *Södertälje*.
- Johansson, Stella, fru, f. 15. 8. 1906, (1940). Åsögatan 176, 4 tr., *Stockholm*.
- Jönsson, Marianne, fru, f. 23. 1. 1927, (1937). Åsa folkhögskola, *Sköldinge*.
- Karlkvist, Olof, konstmed, f. 31. 5. 1907, (1943). Ritarvägen 22, *Bromma*, tel. 26 27 43 (Sthlm). S Stockholm 1946.
- Karlsson, Arvid, maskinsnickare, f. 21. 12. 1908, (1946). Charlottenlund, *Bettna*, tel. 155.
- Karlsson, Axel Gottfrid, ledningsförförman, f. 21. 11. 1893, (1935). Banvaktstugan 126, *Södertälje*.
- Karlsson, Clas Ivar, lokförare, f. d., f. 20. 6. 1886, (1945). Hornsg. 156, 3 tr., *Stockholm*, tel. 41 75 61. B Flen 1945.
- Karlsson, Ernst, herr, f. 7. 2. 1905, (1942). Västeråsvägen 2 B, *Eskilstuna*.
- Karlsson, Ingegerd Teresia, kontorist, f. 1. 7. 1931, (1945). Banvaktstugan 126, *Södertälje*.
- Karlsson, Ingrid, kontorist, f. 17. 10. 1917, (1945). Hornsgatan 156, 3 tr., *Stockholm*, tel. 41 75 61.
- Karlsson, Linus Vitalis, uppsyningsman, f. d., f. 6. 7. 1885, (1931). Altona, *Stjärnhov*, tel. 179 (bud).
- Karlsson, Otto-Bernhard, maskinist, f. 1. 4. 1891, (1943). Kapellgatan 8, *Katrineholm*.
- Karlsson, Per Allan, herr, f. 13. 6. 1911, (1945). Gröndal, *Bie*.
- Karlsson, Viktor, verkstadsarbetare, f. 2. 7. 1915, (1947). Mellangatan 8, c/o Björkman, *Göteborg*.
- Käell, Åke, civilingenjör, f. 9. 3. 1916, (1945). Körbärsvägen 8, 4 tr., *Stockholm*, tel. 32 88 16.
- Källström, Erik, förförman, f. 20. 7. 1905, (1943). Värmlandsgatan 16, *Katrineholm*, tel. 1360.
- Kärnell, Olof Wilhelm, kontorist, f. 3. 2. 1902, (1948). Kaplansgatan 5 D, *Södertälje*.
- Larsson, Algot, järnvägstjänsteman, f. d., f. 1. 1. 1882, (1935). Fredrikshall, *Stålboga*.
- Larsson, Evald, måleriarbetare, f. 21. 8. 1899, (1929). U. Bergalund, Box 5687, *Vingåker*.
- Larsson, Gunnar, kullagerarbetare, Grevgatan 5, *Katrineholm*, (1947).
- Larsson, Johan, fiolbyggare, f. 22. 1. 1888, (1944). Noaksgatan 6, *Eskilstuna*.
- Lindell, Bror Erik Vidar, pressare, f. 24. 11. 1897, (1947). Östgötagatan 13, *Katrineholm*, tel. 1116.
- Lindstein, Erik, uppsyningsman, f. 10. 2. 1903, (1949). Nordiska Museet, *Stockholm*, tel. 67 00 84.
- Lindström, Hugo Martin, tjänsteman, f. 17. 5. 1896, (1948). Artillerigatan 23, 4 tr., *Stockholm*, tel. 23 60 00.
- Lindvall, Nils F., tjänsteman, f. 1. 11. 1912, (1947). Sörmlandsgatan 22, *Katrineholm*.
- Ling, Carl O., cykelhandlare, f. 31. 7. 1901, (1946). Storsjövägen 2, *Årsta*, tel. 45 76 56 (Sthlm). B Stockholm 1946.
- Ljunggren, Erik, skräddarmästare, f. 20. 9. 1872 (1937). *Trosa*, tel. 23.
- Lodin, Gustaf, maskinarbetare, f. 25. 4. 1885, (1935). Flensvägen 14, *Älvsjö A*, tel. 47 00 37 (Sthlm).
- Lundén, Lennart, musikdirektör, f. 11. 9. 1914, (1945). Vingåkersvägen 6, *Katrineholm*, tel. 1089.
- Lundkvist, Holger, köpman, f. 8. 9. 1910, (1945). Soldalen, *Rönninge*, tel. 753—500 73.
- Lundström, Erik, kontorist. Box 6, *Vingåker*.
- Melin, Evert, köpman, f. 8. 10. 1913, (1945). Hagliden, *Skogstorp*, tel. 251 69. S Flen 1945.
- Nordberger, Carl, redaktör, f. 22. 11. 1885, (1947). Klubbbacken 20, *Hägersten*, tel. 46 18 42 (Sthlm).
- Nyzell, Bror, herr, f. 10. 10. 1909, (1937). Stålldalen, *Skogstorp*.
- Olsson, Gunnar, kontorist, f. 23. 11. 1902, (1934). Furu-gatan 20, *Eskilstuna*.
- Olsson, Gustaf, herr, f. 16. 2. 1885, (1934). Skogstorpstugan, *Gropptorp*.
- Olsson, Henrik, hemmansägare, f. 12. 8. 1893, (1949). Åttersta, *Österåker*, tel. 35.
- Olsson, Margareta, sjuksköterska, f. 28. 8. 1912, (1949). Stensund, *Vagnhärad*.
- Pettersson, Hugo, filare, f. 20. 8. 1892, (1942). Grängsgatan 20 B, *Eskilstuna*. S Flen 1945.
- Pettersson, Oskar, pianostämmare, f. 11. 12. 1895, (1945). Bruksgatan 20, *Eskilstuna*.
- Presto, Nils, konsulent, f. 5. 8. 1913, (1949). Folkungagatan 6 A, *Uppsala*, tel. 423 86. S.
- Ringman, Torgil, fil. kand., konsulent. Åsa folkhögskola, *Sköldinge*, tel. 167.
- Schelen, Julius Ragnar, skomakaremästare, f. 12. 4. 1886, (1943). Burspråksvägen 7, *Johanneshov*, tel. 49 74 96 (Sthlm). S Malmö 1948.
- Sjögren, Gunnar, målare, f. 5. 6. 1895, (1945). Åsögatan 90, 4 tr., *Stockholm*, tel. 43 28 82. B Stockholm 1946.
- Skilberg, Bror Harry, ladugårdsförförman, f. 13. 6. 1912, (1947). Tuvekärr, *Uadsbro*.
- Steén, Hugo, svetsare, f. 27. 5. 1898, (1929). Västeråsvägen 2 B, *Eskilstuna*.
- Stenlund, Karl Sanfrid, byggnadssnickare, f. 3. 12. 1892. (1945). Eskilsgatan 43, *Eskilstuna*, tel. 366 13.
- Sundin, Halvar, herr, Sunnebo, *Södertälje*, tel. 166, (1948).
- Svedberg, Einar, ingenjör, f. 1. 1. 1892, (1942). Blåsutvägen 7, *Johanneshov*.
- Svensson, Arne, kontorist, f. 23. 7. 1908, (1947). Vasavägen 46, *Katrineholm*, tel. 1453.
- Sylvén, Sonia, studerande, f. 13. 8. 1935, (1949). Låda 232, *Bruket, Tumba*.
- Syrén, G., skräddare, f. 4. 9. 1872, (1932). Artursberg, *Södertälje*.
- Särendal, Olof, borrare, f. 21. 1. 1902, (1942). Intagsgatan 7 A, *Eskilstuna*.
- Thorsell, G. A., modellsnickare, f. 24. 4. 1905, (1928). Ellenro, *Skogstorp*, tel. 251 95 (Eskilstuna). B Linköping 1943.
- Thorsell, Johan Henrik, snickare, f. 7. 6. 1881, (1928). Skogstorp, *Torsvik*, tel. 251 82. S Flen 1945.
- Tjäder, Paul, folkskollärare, f. 14. 3. 1892, (1944). Malmgatan 16 B, *Katrineholm*, tel. 274.
- Wahlström, Henrik, byggmästare, f. 12. 1. 1882, (1946). Bondegatan 32, *Strängnäs*, tel. 537.
- Wedberg, Thure Evert, tjänsteman, f. 4. 11. 1904, (1945). Sörmlandsgatan 11, *Katrineholm*, tel. 1015. B Flen 1945.
- Weiner, W. Hj., järnvägsman, f. d., f. 7. 4. 1880, (). Herr Stens väg 15, *Älvsjö* (Sthlm).
- Wester, Axel, brevbarare, f. d., f. 22. 3. 1878, (1925). Skolgatan 30, *Vingåker*.
- Wetter, Margareta, studerande, f. 22. 6. 1936, (1948). Dalagatan 15, *Katrineholm*, tel. 810.
- Zetterberg, Astrid, fru, f. 14. 5. 1900, (1945). SJ Bostadshus, *Västerljung*.
- Zetterberg, Marianne, studerande, f. 15. 11. 1932, (1948). SJ Bostadshus, *Västerljung*.
- Åberg, Alfred, instrumentmakare, f. 5. 9. 1887, (1948). Sockenvägen 513, *Enskede* 2.

MUSIK

MUSIK

MUSIK

En festlighet utan musik är otänkbart. Det blir helt enkelt ingen fest. ∞ Musiken fångslar, rycker med, skänker livsglädje och högtidsstunder av stora mått.

∞ Spelmännen vill ha goda instrument

och fina tillbehör. ∞ Bygger Ni själv fioler, så ha vi bra saker att bjuda på i alla tillbehör. ∞ Kontakta oss! Vi ha mångårig erfarenhet på allt vad som hör till musikbranschen.

Midsommarfest vid Bondökna utanför Eskilstuna.

ERIC NILSSON MUSIK, Kungsgatan 17. Tel. 3 75 00. Eskilstuna.

**Gamla goda
inköpskällor**

Vår Stockholmsaffär: GOTTFR. JOHANSSON MUSIK.
Västerlånggatan 78 · Telefon 20 21 21 (vid Järntorget).

EN ORTENS BANK

för ortens behov har HANDELSBANKEN med rätta kallats. Våra 300 kontor över hela landet arbeta självständigt för stödjande av den egna provinsens handel och industri, jordbruk och hantverk som en bygdens egen bank.

SVENSKA HANDELSBANKEN

IMPREGNERADE TRÄVAROR
MURBRUK
CENTRIFUGERADE BETONGRÖR
S. k. Fejmertrör

FORSSJÖ BRUK

FORSSJÖBRUK • TEL. 1011 KATRINEHOLM

Herrar Fordbrukare!

SLÅ VAKT om Edra intressen. Betydelsen av att stå samlade bakom sin förening — den gemensamma försäljaren — kan inte nog understrykas. Gör Edra inköp och försäljningar genom

Slakteriföreningen Eskilstuna

Tel. 3 36 00

Tel. 3 54 90

Teckna Er för

medlemskap!

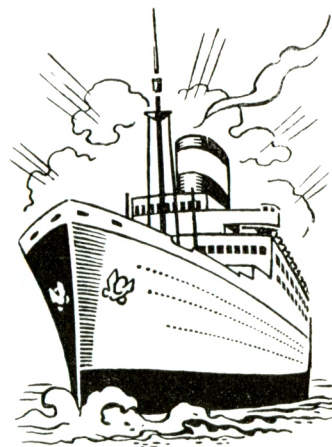
*V*id Edra besök i Katrineholm,
låt Carlssons Bageri & Konditori
bli träffpunkten. Där erhåller Ni
ett **Gott Kaffe med Gott Bröd**

CARLSSONS BAGERI & KONDITORI

STORTORGET - KATRINEHOLM

Från främmande länder...

Varje dag kommer det primörer från
solmättade länder till Ostaffären i
Katrineholm. Varje dag kan Ni alltså
köpa goda och nyttiga, vitamiprika
frukter av olika slag. Men för den
skull har vi inte glömt bort våra egna
svenska produkter — de intar alltid en
central plats i vår stora fruktsortering.

Alla goda ting äro tre

Och tre goda ting i Ostaffärens varusortering är OST, KONSERVER
och GOTTER. Vi har tagit som vårt motto att alltid erbjuda det
bästa som går att få av dessa tre goda ting. — Välkommen till

OSTAFFÄREN

Katrineholm

Tel. 974 1234

**MURTEGEL
TAKTEGEL
TEGELRÖR**

Specialitet:

Tegelmellanväggsplattor

TEGELBRUKS AKTIEBOLAGET
VALLA-KATRINEHOLM

Postadress: Katrineholm

Tel. namnanrop Tegelbolaget

Katrineholms

Bryggeris välkända

tillverkningar

rekommenderas

Tel. 19 Katrineholm

Kullberg & Co AB, Katrineholm

och

Arvika-Verkens Försäljn. AB, Katrineholm

Försäljningsorgan för bl. a. följande
svenska lantbruksmaskinindustrier:

AB Arvika-Verken

Walla Lantbruksmaskiner AB

AB Joh. Thormænius & Son

LÖSÖREAUKTIONER

bouppteckningar, arvsskiften,
syner, värderingar m. m.

förrättas av

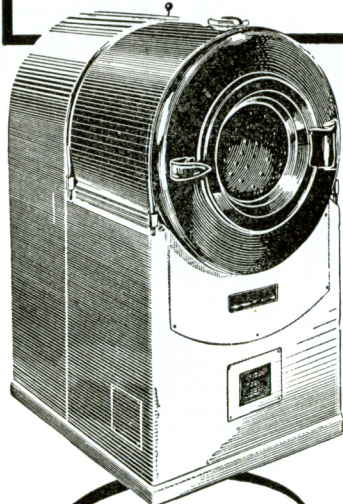
AUKTIONSFIRMAN IVAR HULTSTRÖM & SON

FLODAFORS • TEL. 4 & 55

Medlem av Södermanlands Auktionistförening

Lämna Edra uppdrag till ortens representant

WASCATOR JUNIOR

*Kapacitet:
7-8 kg torr vikt*

WASCATOR

tvättmaskinen
som gör

allt { blöt-
i ett { lägger
svep { kokar
tvättar
sköljer
centri-
fugerar

Ja, det finns verkligen en tvättmaskin, som kan klara av tvätten utan att husmor behöver göra mer än lägga den i maskinen och sedan hänga upp den efter centrifugeringen. Wascator klarar hela den tröttsamma tvättproceduren i ett enda svep och under tiden kan Ni uträtta annat hushållsarbete, eller, varför inte, ta igen Er i lugn och ro medan Wascator utför arbetet.

AKTIEBOLAGET
WASCATOR
KUNGSBACKA

Auktoriserad återförsäljare: AB LUDWIG LUNDINS JÄRNAFFÄR, Katrineholm. Tel. 12 27

Ät gott på
JULITA VÄRDSHUS
där

trivsam miljö, underbar natur i förening med kulinariskt
kunnande gör stället idealiskt i såväl fest som vardag

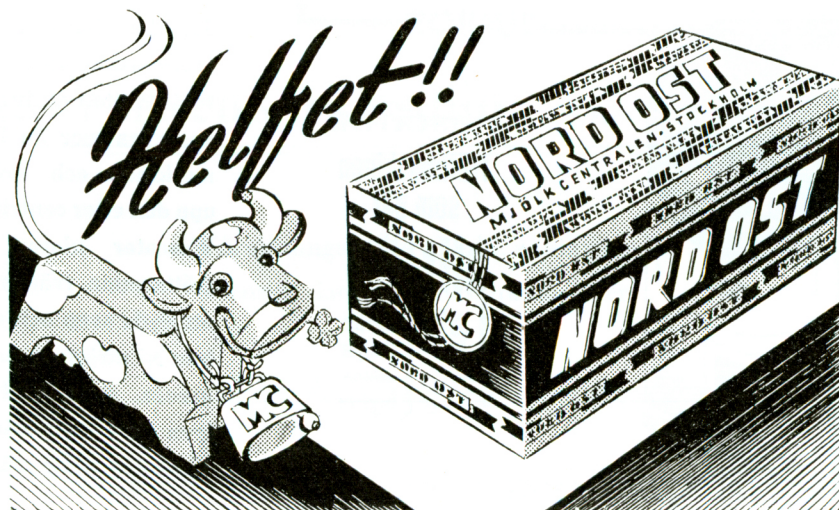
SPECIALITÉ: BRÖLLOP

Tel. Julita 50

Med utmärkt högaktning

Sven Frick

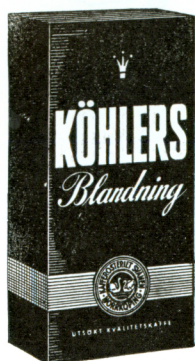
MJÖLKCENTRALEN

LANTMÄNNENS MJÖLKFÖRSÄLJNINGSFÖRENING U. P. A.
Nyköpingsavdelningen

*Tongivande
och efterfrågade*

MÄRKES-
VAROR

KRYDDOR

AB BRÖDERNA KÖHLER

Nyköping - Katrineholm - Vingåker
Eskilstuna - Norrköping - Linköping

När det gäller

Hedersgåvor

i Guld-Silver-Tenn-Brons
finner Ni platsens största
sortering hos oss

Gamlandet Guld Silver
Katrineholm
GRAND Tel. 641

Första fiolen

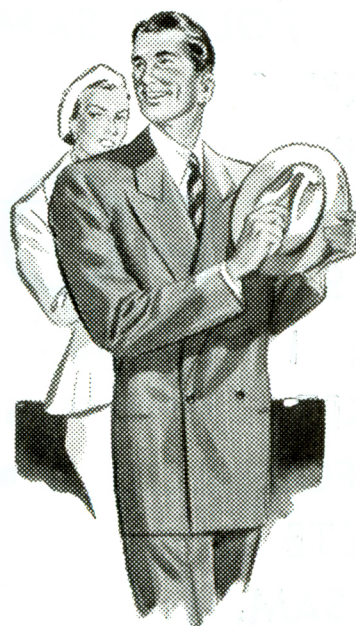
spelar

alltid den herre, som
köper sina kläder hos

SKÖLDS

DROTTNINGGATAN 8. Tel. 715

KATRINEHOLM

SVEN ROSÉN

SVENSKARNAS SPRÅK OCH SVENSKA SPRÅKET

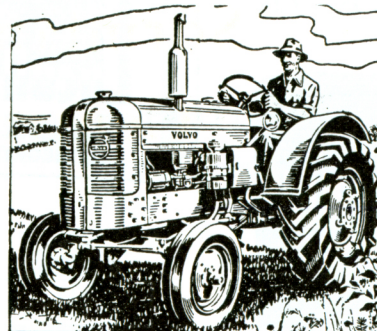
»Denna bok har i hög grad fångs-
lat mig och synes mig vara ett
betydelsefullt inlägg i vår språk-
vård. Striden mot det utländska
bjäfsset är värd en särskild honnör»
Lektor Odal Ottelin.

Häft. 3: —

BECKMANS

Volvo traktorer

T-31 35 hkr T-22 22 hkr

Slitstarka - Driftbilliga
Stor dragförmåga - En svensk produkt
Begär broschyr och betalningsvillkor

BIL AB GUNNAR LARSSON

Katrineholm. Kungsgatan 10. Tel. växel 2391-2396

ARBETE FOLKET SAMARBETE FOLKET SAMARBETE FOLK
KET SAMARBETE FOLKET SAMARBETE
BETE FOLKET SAMARBETE
FOLKET
TE F
ARBET
KET SA
BETE I
FOLKET
TE FOL
ARBETE
KET SAM
BETE FOL

FOLKSAM

- FOLKET för livförsäkring
- SAMARBETE för annan försäkring

ARBETE FOLKET SAMARBETE FOLKET SAMARBETE FOLKET

EDVIN HELJEDAL, Folksamcentralen,
Nybrogatan 6, Eskilstuna

ERIK TOREGÅRD
Frejgatan 3 c, Katrineholm

MARTIN LARSSON
Tullportsgatan 29, Nyköping

Sörmländska Lantmännens Centralförening u. p. a.

Huvudkontor: NYKÖPING

Telefon namnanrop: Centralföreningen

Telegramadress: Centralförening

AVDELNINGSKONTOR:

Eskilstuna. Tel. namnanrop Central-
föreningen

Flen. Tel. 53, 144

Gnesta. Tel. 139, 220

Katrineholm. Tel. 287, 587, 1587

Strängnäs. Tel. 20, 220, 720, 1320

Södertälje. Tel. 3 13 18, 3 13 82,
3 48 35, 3 36 82

Vingåker. Tel. 125, 565

Maskinverkstaden, Flen. Tel. 660,
661

FILIALMAGASIN:

Bettna. Tel. 66

Björnlunda. Tel. 99

Björnsund. Tel. Jäderön 54

Julita. Tel. 32

Kungsör. Tel. 256

Oxelösund. Tel. 689

Stallarholmen. Tel. 51

Torshälla. Tel. Eskilstuna 5 55 33

Trosa. Tel. 37

Tystberga. Tel. 95

Valla. Tel. 53

NEDERLAG:

Alnäs, St. Sundby

Eklången

Hållsta

Ludgo

Malmköping

Nykvarns kvarn, Järna

Sparreholm

Stjärnhov

Vagnhärad

Björkvik

Gimgöl

Jönåker

Läppe

Mellösa

Runtuna

Stigtomta

Vadsbro

Ärla

KATRINEHOLMS TRÄFÖRÄDLINGS AB

KATRINEHOLM

Tel. namnanrop "Träförädlingen"

Sågade och Hyvlade trävaror i alla förekom-
mande dimensioner. Plywood.

Säljer:

TREETEX av Mo och Domsjö tillverkningar.
Införda offert.

Köper:

Sågtimmer samt Skog på rot.
Införda anbud.

Södermanlands län Brandförsäkringsbolag

NYKÖPING

Bolaget grundat år 1846

Bolagets verksamhetsområde utgöres av samtliga städer, samhällen och socknar inom Södermanlands län, och försäkringar tecknas genom bolagets ombud på respektive orter

FÖRSÄKRINGSSUMMA: **Kr. 1,500,000,000**

Telefonnummer:

Verkst. direktör }
Korrespondent } 844
Skadeanmälningar }

Försäkringsärenden 44
Besiktningsingenjörer }
Elektrifieringskonsulent } . . 1144

4 företag i byggenskapens tjänst:

N. A. ERIKSSON AB Hälleforsnäs	{ <i>Ljusne—plywood—board—lamell</i>
ERIKSSON FLENMO AB Mellösa	{ <i>Ari-sågmetod</i> <i>Öka brädstapeln, minska spånhögen</i>
AB SVENSKA SERIEHUS Mellösa	{ <i>Modulbundna S. T. C-block</i> <i>En nyhet som bör intressera alla</i>
AB NORDPLASTIK Mellösa	{ <i>Sprutgjorda konsthartsprodukter</i>

Telefoner till samtliga företag: Flen 456, Mellösa 88—112, Hälleforsnäs 8—138